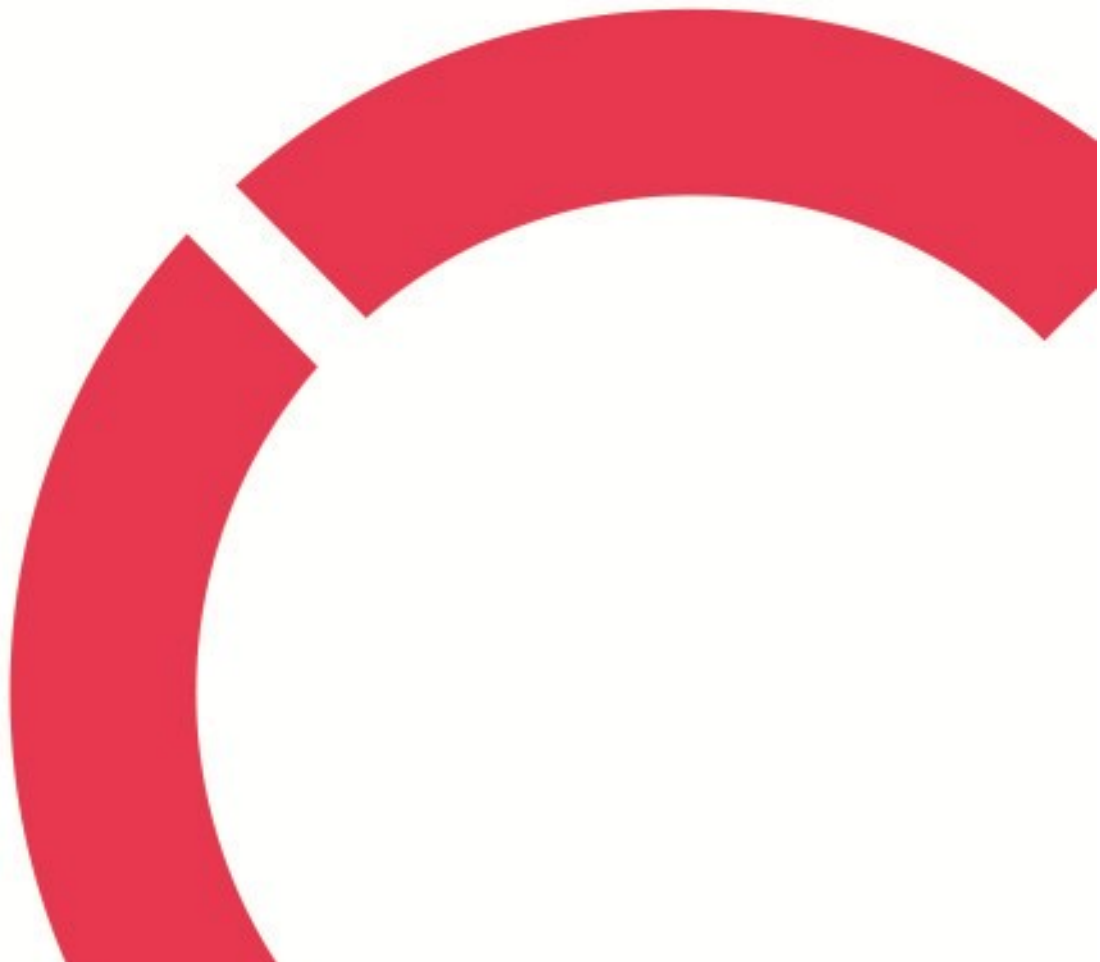

Piia Toivari

TYÖPAJATOIMINNAN VAIKUTUKSET NUORTEN TYÖLLISTYMI- SEEN

Valmentautujien kokemuksia työpaja Vihreän oksan werstaasta

**Opinnäytetyö
CENTRIA-AMMATTIKORKEAKOULU
Liiketalouden koulutus
Maaliskuu 2024**

TIIVISTELMÄ OPINNÄYTETYÖSTÄ

Centria-ammattikorkeakoulu	Aika Maaliskuu 2024	Tekijä Piia Toivari
Koulutus Liiketalous		☒ AMK ☐ YAMK
Työn nimi TYÖPAJATOIMINNAN VAIKUTUKSEN NUORTEN TYÖLLISTYMISEEN Valmentautujien kokemuksia työpaja Vihreän oksan werstaasta		
Työn ohjaaja Paula Tornikoski		Sivumäärä 31 + 3
<p>Tämä opinnäytetyö oli laadullinen tutkimus siitä, miten työpajatoiminta on auttanut siihen osallistuneita nuoria työllistymisessä. Opinnäytetyön toimeksiantajana oli Lasten ja nuorten puutarhayhdistyksen työpaja Vihreän oksan werstas. Teoriaosuudessa perehdyttiin nuorten työpajatoiminnan tavoitteisiin ja toimintatapoihin sekä yhteiskunnalliseen vaikuttavuuteen sekä toimeksiantajaan Vihreän oksan werstaaseen. Tutkimus toteutettiin haastattelemalla työpajalle osallistuneita nuoria henkilökohtaisesti sekä kirjallisen kyselyn avulla. Tutkimukseen osallistui kuusitoista henkilöä marras- ja joulukuun aikana 2024.</p> <p>Tutkimuksessa tärkeä kohde oli työpajatoiminnassa tapahtuva sosiaalinen vahvistaminen. Kokemuksien avulla oli tarkoitus kerätä tietoa siitä, miten sosiaalinen vahvistuminen oli näkynyt työpajassa ja kuinka se oli vaikuttanut valmentautujien valmiuksiin työllistymistä ajatellen. Tutkimuksessa tärkeitä olivat haastateltujen omat kokemukset työpajatoiminnan vaikutuksista.</p> <p>Tutkimuksen tuloksista kävi ilmi, että työpajalla oli ollut ihmisiä monenlaisten tarpeiden vuoksi. Useille työpaja oli ollut reitti opiskeluihin ja työelämään siirtymiseen. Kaikki haastatellut olivat kokeneet saaneensa hyötyä työpajalta.</p>		

Asiasanat nuorisotyöttömyys, sosiaalinen vahvistaminen, työllistyminen, työpaja

ABSTRACT

Centria University of Applied Sciences	Date March 2024	Author Piia Toivari
Degree programme Bachelor of Business		
Name of thesis THE ROLE OF WORKSHOPS IN FACILITATING YOUTH EMPLOYMENT Participants' experiences of Vihreän oksan werstas workshop		
Centria supervisor Paula Tornikoski		Pages 31 + 3
<p>This thesis was a qualitative study on how a workshop has helped the young participants in their employment opportunities. The client of this thesis was Vihreän oksan werstas. It is a workshop of Children and Youth Gardening Association. The theory section is focused on the goals and methods of youth workshop activities and its social impact, as well as on Vihreän oksan werstas. The research was conducted through interviews with people who had participated in the workshop, as well as through a written survey. Sixteen people participated in the interviews and the survey during November and December 2024.</p> <p>An important focus in the study was the social empowerment that is implemented in workshops. The aim was to gather information on how social empowerment showed in the workshop and how it influenced the participants' capabilities in terms of employment. An important perspective was the interviewees' own experiences of the effectiveness of the workshop.</p> <p>The results of the study showed that people with a variety of needs had attended the workshop. For many of them the workshop had served as a path to education and employment. All of the interviewees reported that they had experienced benefits from attending the workshop.</p>		
<p>Key words employment, social empowerment, workshop, youth unemployment</p>		

TIIVISTELMÄ
ABSTRACT
SISÄLLYS

1 JOHDANTO	1
2 NUORTEN TYÖPAJATOIMINTA	3
2.1Työpajatoiminta osana palvelusektoreita	4
2.2Sosiaalinen vahvistaminen	5
2.3Työpajatoiminnan kansantaloudelliset ja yhteiskunnalliset hyödyt	7
3 NUORTEN TYÖPAJA VIHREÄN OKSAN WERSTAS.....	11
3.1Toiminta Vihreän oksan werstaalla	11
3.2Vihreän oksan werstaan rahoitus.....	12
4 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS.....	14
4.1Laadullinen tutkimus	14
4.2Tutkimuksen aineisto	15
5 TUTKIMUSTULOKSET	18
5.1Haastateltujen taustat.....	19
5.2Sosiaalinen vahvistuminen.....	20
5.3Työpajatoiminnan vaikutuksia.....	23
5.4Työpajajakson jälkeinen aika.....	24
5.5Muita esille nousseita asioita.....	25
6 JOHTOPÄÄTÖKSET	27
7 POHDINTA	30
LÄHTEET	31
LIITTEET	

1 JOHDANTO

Tämä opinnäytetyö on laadullinen tutkimus, jonka tarkoitus oli tutkia sitä, miten nuorten työpajatoiminta vaikuttaa siihen osallistuneiden nuorten työllistymiseen. Työpajatoiminta on palvelu, joka sopii ihmisille, jotka eivät ole varsinaisessa työelämässä eikä heillä ole opiskelupaikkaa. Toiminnan tarkoitus on parantaa heidän mahdollisuuksiaan siirtyä kouluttautumaan tai töihin. Työpajalla voi esimerkiksi kokeilla, sopsisiko tietty ala itselle, tai kuntoutua, jos työkyvyssä on ongelmia. Opinnäytetyössä tutkittiin työpajan valmentautujien kokemia merkityksiä toiminnasta ja sen vaikutuksista työllistymiseen työpajan jälkeen. Toimeksiantaja oli Lasten ja nuorten puutarhayhdistyksen nuorten työpaja Vihreän oksan werstas. Tavoite oli, että toimeksiantaja saa opinnäytetyöstä lisää tietoa valmentautujien kokemuksista toimintaa koskien sekä heidän jatkopoluistaan.

Opinnäytetyön viitekehyksenä oli sosiaalinen vahvistaminen ja työpajatoiminnan kansantaloudellinen merkitys. Sosiaalinen vahvistaminen on työpajojen toimintatapa, jonka tarkoitus on kehittää sosiaalista toimintakykyä, osallisuutta, arjenhallintaa sekä valmiuksia opiskeluun tai työhön (Into ry 2023, 9). Kiinnostuksen kohteena oli tutkia työpajan valmentautujien näkemyksiä siitä, miten sosiaalinen vahvistaminen näkyi työpajassa ja millaisia hyötyjä siitä on ollut. Tarkoitus oli tutkia, millaisia merkityksiä toiminnalla heille oli. Kun etsitään vastauksia nimenomaan ihmisten henkilökohtaisiin kokemuksiin ja merkityksiin, on haastattelu hyvä tapa kerätä laadullista aineistoa (Hakala 2024, 50).

Valmentautujia kuultiin haastatteluiden ja kirjallisen kyselyn avulla. Haastatteluihin osallistui kolmesta henkilöstä, jotka olivat osallistuneet työpajaan vuosien 2011 ja 2024 välillä. Lisäksi kolme henkilöä vastasi kirjalliseen kyselylomakkeeseen. Haastattelut toteutettiin tapaamisina tai videoyhteydellä. Haastattelut olivat tärkeä osa materiaalia. Kirjallisia vastauksia on käytetty haastatteluiden tukena etsiessä vastauksia tutkimuskysymykseen.

Opinnäytetyön suunnittelu alkoi marraskuussa 2024. Haastattelut ja kirjalliset kyselyt toteutettiin joulukuussa 2024. Teoriaosuudessa tärkein lähde oli Työpajatoiminnan käsikirja (Into ry 2023) painettu versio. Se on kaikille työpajatoiminnan kentällä työskenteleville tarkoitettu

opas, joka käsittelee työpajatoimintaa sekä inhimillisestä että yhteiskunnallisesta näkökulmasta käsin. Kansantaloudellista näkökulmaa tässä työssä lisäksi tukee tarkastelu työpajatoiminnasta suhteessa Suomen tämänhetkiseen hallitusohjelmaan sekä yhteiskunnassa vallitseviin ajankohtaisiin ilmiöihin.

2 NUORTEN TYÖPAJATOIMINTA

Työpaja on valmennusyhteisö. Se kehittää valmentautujia kohti työelämää ja hyvinvointia. Se sopii ihmisille, jotka etsivät omaa polkuaan koulutukseen tai työhön. Toiminta työpajalla vahvistaa elämänhallintaa ja opiskelu- ja työelämävalmiuksia. Tämä tapahtuu valmennuksen ja merkityksellisen tekemisen avulla. Nuorten työpajatoiminta on tarkoitettu alle 29-vuotiaille. Koulutukseen ja työelämään siirtymisen lisäksi se tukee mahdollisesti kesken jääneen koulutuksen saattamisessa loppuun tai siirtymisessä muun tarvittavan palvelun piiriin. (Into ry 2023, 4.)

Tässä opinnäytetyössä keskitytään erityisesti nuorten työpajatoimintaan. Juuri nuorten ikäryhmässä on enemmän ihmisiä, joilla ei vielä ole ammattia tai työkokemusta lainkaan, ja siksi työpajatoiminta on nuorille sopiva palvelu. Työpajalla tehdään erilaisia työtehtäviä ja saadaan työkokemusta sekä kokemuksia yhteisössä toimimisesta. Valmennus auttaa kehittämään hyvinvointia niin arjen hallinnan kuin itsetuntemuksen osalta. Henkilökohtainen hyvinvointi edistää ihmisen työkykyä ja mielekkään työelämäpolun löytymistä.

Työpajatoiminta auttaa valmentautujaa tunnistamaan omaa osaamistaan ja se ohjaa eteenpäin. Työpajojen toiminta perustuu osaavaan valmennukseen, yhteisöllisyyteen, osallisuuden ja tekemällä oppimiseen. Työpajatoiminta on yhteiskunnallisesti monialaista, koska se toimii nuorisotyön, työllisyys- ja koulutuspalveluiden sekä sosiaalipalveluiden aloilla. Toimintaan osallistuvien sosiaalinen vahvistaminen on tärkeä työote tavoitteen saavuttamiseksi. (Into ry 2023, 9.)

Työpajatoiminta lukeutuu välityömarkkinoihin. Välityömarkkinat ovat erilaisista palveluista koostuva väylä kohti varsinaista työelämää, ja tarkoitus on vahvistaa ihmisten työ- ja toimintakykyä. Työpajatoimintaan osallistuu usein sellaisia ihmisiä, jotka ovat jollakin tavalla heikommassa asemassa työmarkkinoilla. Heillä voi olla eri syistä jäänyt koulutus kesken tai työelämä keskeytynyt ja vaikeuksia päästä niiden pariin takaisin. (Into ry 2023, 10, 30.) Pääasiallinen syy työpajaan hakeutumiseen voi olla esimerkiksi terveydellinen ongelma, mutta monesti erilaiset tarpeet liittyvät toisiinsa. Esimerkiksi terveydellisiin ongelmiin voi liittyä kouluttamattomuutta, tai työttömyys voi johtaa sosiaalisiin vaikeuksiin. Moninaisten tarpeiden takia

työpajoilla on oltava osaamista ohjata eri tuen tarpeessa olevia valmentautujia. Toisilla tuen tarve liittyy ainoastaan työllisyyteen ja toisilla tarve on vahvasti kuntoutumisessa. Työpajoilla suurin osa valmentautujista onkin joko työkokeilussa tai kuntouttavassa työtoiminnassa (Aluehallintovirasto 2023).

Työpajan valmennuksen perusmuotoja ovat työvalmennus, yksilövalmennus ja ryhmävalmennus. Työvalmennuksessa keskitytään työhön liittyvään osaamiseen, yksilövalmennuksessa henkilökohtaisiin kehityskohteisiin ja ryhmävalmennuksessa sosiaalisiin taitoihin. Valmennusmuotoja voidaan yhdistellä tarpeen mukaisesti. (Into ry 2023, 71.) Yhdessä näiden valmennusmuotojen avulla saadaan parannettua toimintakykyä ja tulevaisuuden mahdollisuuksia. Työpajan valmentajina työskentelee eri alojen ammattilaisia. Työvalmentajaksi ei ole varsinaista peruskoulutusta. Riippuen siitä, tarjotaanko yksilö-, ryhmä- vai työvalmennusta, valmentajalla voi olla esimerkiksi sosiaalialan tutkinto tai työpajan toiminta-alaan liittyvä ammatillinen tutkinto. (Into ry 2023, 88; Aluehallintovirasto 2023.)

2.1 Työpajatoiminta osana palvelusektoreita

Työpajatoiminta tukee erilaisia palveluita sekä paikkaa eri palveluiden välimaastoon jääviä alueita. Työpajatoiminta toimii palvelujärjestelmien eri sektoreiden kohtaamispaikoissa ja on monialaista. (Into ry 2023, 12.) Tämä näkyy siinä, että työpajaan osallistuvia ihmisiä on ohjautunut sinne eri palveluiden kautta ja heillä on elämäntilanteessaan tukena eri palveluiden ammattilaisia. Toisilla tuen tarve voi liittyä enemmän TE-palveluiden piiriin, kuten oman alan löytymiseen ja työelämään kiinni pääsemiseen. Toisilla tarve voi olla enemmän sosiaalinen, kuten yhteisöihin kiinnittymistä, yhteiskuntaan osallistumista tai sosiaalisen toimintakyvyn parantamista.

Nuorten työpajatoiminta on nuorisotyötä ja sitä säätelee nuorisolaki. Laissa määritellään esimerkiksi nuorten työpajatoiminnan tehtävää. Laissa on esitetty tavoitteet, jotka ovat työpajatoiminnan pohjana. Valtionavustus on tärkeä rahoitus työpajoilla, ja sen saamiseksi työpajan on oltava valtionapukelpoinen. Valtionavustuksen jakaa aluehallintovirasto. Valtionavustuksen saaneet työpajat ovat velvollisia vuosittain vastaamaan aluehallintoviraston arviointi- ja seurantakyselyyn. (Into ry 2023, 19–20.)

Työpajatoiminta sijoittuu nuoriso- ja koulutuspolitiikan sekä työllisyys- ja sosiaalipolitiikan alueille (Into ry 2023, 12). Tämän voi huomata siinä, että työpajan kautta valmentautuja voi löytää itselleen sopivan alan, johon hakeutua, tai hahmottaa sitä, minkä tyyppinen ala sopisi hänelle. Työpajoissa on mahdollisuus suorittaa opintojen osia, ja tämä lisää joustavuutta koulutautumisessa. Se voi olla hyvä vaihtoehto esimerkiksi alalla, jossa työssäoppimispaikkoja on vähän tai jos opiskelijalla on erityisen tuen tarpeita. Lisäksi yleinen hyvinvoinnin ja elämänhallinnan parantaminen ovat työpajojen toiminnassa olennaisia asioita, jotka liittyvät näille eri politiikan alueille.

Työpajatoimintaa järjestävät usein kunta, yhdistykset, järjestöt ja säätiöt. Työpajoja toimii useilla erilaisilla aloilla. Esimerkkejä aloista ovat kiinteistönhuolto, puu- ja rakennustyöt, tekstiili- ja muut käsityöt, kahvilatoiminta ja kierrätysmyymälätoiminta. (Aluehallintovirasto 2023.) Saadun työkokemuksen lisäksi työpajassa oppii hyödyllisiä taitoja omaa elämää varten, niin konkreettisesti alakohtaisia taitoja kuin sosiaalisia taitoja ja arjen hallintaan liittyviä asioita. Usein nämä eri taidot liittyvät toisiinsa ja edistävät monipuolisesti valmentautujan hyvinvointia. Työpaja kuvastaa sanana enemmän yhteisöä ja valmennusta kuin konkreettista paikkaa.

2.2 Sosiaalinen vahvistaminen

Työpajatoimintaa ohjaavat erilaiset arvot. Työpajan valmennus on kohtaamistyö ja koska sitä työtä tehdään lähellä ihmistä, arvot ovat tärkeitä. Arvoja työpajatoiminnan perustana ovat esimerkiksi yhteisöllisyys, yksilöllisyys ja toiminnallisuus. Nuorten työpajatoiminnasta puhuttaessa nuorisotyöllinen työote määrittelee toiminnan arvopohjaa. (Into ry 2023, 45–46.) Arvojen on tarkoitus toimina pohjana yhteisölle, jossa on turvallista ja suotuisaa kehittyä niissä asioissa, joissa on tarve. Yhteistä näille työpajatoimintaa ohjaaville arvoille on se, että ne luovat perustan työpajatoiminnan tärkeälle käsitteelle ja työotteelle, jota kutsutaan sosiaalseksi vahvistamiseksi.

Sosiaalinen vahvistaminen on työpajatoiminnan keskiössä. Se on toimintatapa, jonka tarkoitus on kehittää sosiaalista toimintakykyä ja selviytymistä, osallisuutta, arjenhallintaa sekä valmiuksia työhön tai opiskeluun. (Into ry 2023, 9.) Työpajatoiminnassa sosiaalinen vahvistaminen on arkinen toimintatapa kaiken valmennuksen ytimessä. Tavallinen arkinen kanssakäy-

minen on työpajassa sellaista, että se tukee sosiaalista vahvistumista. Sosiaalinen vahvistuminen on moniulotteista, koska erilaiset tekijät vaikuttavat toisiinsa, ja kokemukset yhdessä vahvistavat ihmistä eri osa-alueilla.

Oulasmaa ja Pesonen (2024, 43) korostavat sosiaalisuudesta puhuttaessa, että sosiaalisuus ja sosiaaliset taidot ovat keskenään eri asioita. He kuvaavat niiden eroa siten, että sosiaalisuus on halu, kun taas sosiaalinen taito on kyky. Sosiaalinen ihminen on kiinnostunut toisten ihmisten seurasta, mutta sosiaalisesti taitava osaa toimia ihmisten kanssa, esimerkiksi tarvittaessa kuunnella. Sosiaalisessa vahvistumisessa tavoitellaankin sitä, että toimintakyky esimerkiksi muuttuvissa sosiaalisissa tilanteissa kehittyy. Valmentautujan ei tarvitse sosiaalisen vahvistumisen avulla muuttua luonteeltaan sosiaalisemmaksi.

Sosiaalinen ja henkinen vahvistuminen on monille työpajojen valmentautujille tärkeää. Heillä voi olla huonoja kokemuksia työelämästä, kuten pahoinvointia aiemmassa työpaikassa ja tämä on johtanut ongelmiin. Joillakin ei välttämättä ole vielä lainkaan kokemusta työelämästä. Työpajassa voi saada hyviä kokemuksia työyhteisöstä ja oppia luottamaan siihen, että työelämässä voi voida hyvin. Esimerkiksi palautteen saaminen ja oman itsen peilaaminen valmennusyhteisössä toisten ihmisten avulla auttavat sosiaalisessa vahvistumisessa. Se vaatii ohjaajilta taitoa ohjata keskustelua ja toimintaa, ottaa huomioon erilaisia persoonia ja luoda turvallinen ilmapiiri.

Sosiaalinen vahvistuminen liittyy siihen, että ihminen oppii tuntemaan omia vahvuuksiaan ja piirteitään paremmin ja kehittyy sosiaalisissa tilanteissa ja ongelmanratkaisemisessa. Erilaiset taidot ja itsetuntemuksen kehittyminen auttavat hahmottamaan mahdollisuuksia realistisesti ja suunnittelemaan elämää itselle sopivaksi. Työpajalla saa kokemuksia turvallisesta yhteisöllisyydestä, jossa jokaisella on oikeus tulla kuulluksi ja arvostetuksi sekä saada rohkaisua ja kannustusta (Into ry 2023, 54). Tärkeää sosiaalisessa vahvistumisessa onkin yhteisössä vallitseva psykologisesti turvallinen ilmapiiri.

Mannermaan (2024, 170) mukaan psykologinen turvallisuus on kokemus siitä, että ryhmässä voi olla oma itsensä ja ottaa riskejä. Sellaisessa ympäristössä, joka on psykologisesti turvallinen, voi tuoda esille ajatuksia, pyytää apua ja myöntää virheitä eikä tarvitse pelätä huonoa kohtelua sen vuoksi. Psykologinen turvallisuus myös edistää oppimista ja tehokkuutta sekä lisää työhyvinvointia. Työpajatoiminnassa psykologinen turvallisuus on tärkeää, jotta ihmiset

voivat kehittyä. Esimerkiksi sosiaalinen kanssakäyminen voi olla monille asia, jossa he tarvitsevat tukea. Siihen tarvitaan rohkeutta ja onnistumisen kokemuksia. Tämä onnistuu turvallisessa ilmapiirissä, jossa on sallittua kokeilla ja myös epäonnistua.

Kun valmentautujan itsetuntemus kehittyy, ihmisen on helpompi hakeutua opiskelemaan ja työskentelemään sellaiselle alalle, joka sopii hänelle. Työpajoilla voikin olla monesti ihmisiä, jotka eivät tiedä, millainen ala heille sopisi. Toiset ovat voineet olla aiemmin alalla, joka ei ole heille syystä tai toisesta sopinut. Jotkut ovat voineet olla sivussa työelämästä, koska ovat voineet aiemmassa työssään huonosti ja se on aiheuttanut heidän muillekin elämänsä osa-alueille ongelmia. Löytämällä alan, joka kiinnostaa ja sopii itselle, ihminen voi kokea työn imua.

Oulasmaan ja Pesosen (2024, 94–95) mukaan työn imussa oleva ihminen on innostunut ja uppoutunut, motivoitunut, nauttii työstään ja kokee sen mielekkäänä. Tällöin ihminen on luova, tuottava ja sitoutunut työntekijä. Tämä on myös työnantajan etu. Työpajan yksi tarkoitus on ohjata valmentautujia löytämään itselleen sopiva polku työelämään. Sopiva polku voi löytyä vahvuuksien tai mielenkiinnonkohteiden kautta. Sen löytymiseksi on hyötyä myös, että ihmisellä on realistinen käsitys itsestään. Hän pystyy arvioimaan, millainen työ hänelle sopii. Kun valmentautuja löytää mielekkään ja sopivan alan, hänen tuleva työuransa on todennäköisemmin pitkäkestoinen ja tuottava ja hän voi työssään hyvin.

Työpajoilla keskustellaan myös arjen hallinnasta ja toiminta itsessään tuo osallistujien elämään säännöllistä rytmiä. Yleinen itsestä huolehtiminen, kuten asumiseen ja kotiasiakareisiin liittyvät asiat, taloudenhallinta ja erilaisten asioiden hoitaminen ovat osa arjenhallinnan taitoja. (Into ry 2023, 54.) Oman arjen hallinnan tunne vahvistaa kokemusta omasta pärjäämisestä sekä kokemusta siitä, että on osallinen yhteiskunnassa ja yhteisössä. Arjenhallinnassa voi aina kehittyä paremmaksi, vaikka siinä ei olisi varsinaisia puutteita.

2.3 Työpajatoiminnan kansantaloudelliset ja yhteiskunnalliset hyödyt

Työpajat tuntevat oman alueensa tarvetta työvoimalle sekä niiden osaamista, jotka ovat työelämän ulkopuolella. Sen ansiosta työpajat auttavat kohdentamaan sopivaa työvoimaa ja työpaikkoja keskenään. Työvoiman kohdentaminen auttaa lisäämään verotuloja ja vähentämään tarvetta muun muassa työttömyysetuuksien maksamiselle. Työpajat palvelevat ihmisiä ja sen

kautta parantavat alueensa elinvoimaa. Ihmisten hyvinvoinnin parantuminen hillitsee sosiaali- ja terveyspalveluiden kuluja. Työpajat ovat osaavia toimijoita esimerkiksi päihdetyössä ja mielenterveyden edistämisessä. (Into ry 2023, 31.)

Nykyiseen hallitusohjelmaan (Valtioneuvosto 2023, 60, 63) on kirjattu tavoitteeksi Suomen työmarkkinoiden kehittäminen joustavampaan suuntaan. Joustavuuden on tarkoitus tukea työllisyyttä, talouskasvua, kilpailukykyä ja tuottavuuden kehitystä. Useimmiten kokoaikatyö on toimivin ratkaisu, mutta tietyissä tilanteissa työn luonteesta tai työntekijän tarpeesta johtuen osa-aikainen työ on oikea valinta. Työpajoilla on osaamista joustavan työelämän luomiseen. Esimerkiksi osatyökykyisiä voidaan tukea löytämään heille sopivia aloja ja työpaikkoja, ja toisaalta myös ihmisten työkykyä voidaan tukea niin, että aiemmin osa-aikatyöhön kyennyt voi jatkossa työllistyä kokoaikaisesti.

Hallitusohjelmassa (Valtioneuvosto 2023, 27) käsitellään ennaltaehkäisyn merkitystä hyvinvoinnin ja terveyden edistämisessä. Siinä on mainittu yksinäisyyden olevan mielenterveyttä vaarantava tekijä. Työpajatoiminta on tehokas ennaltaehkäisevä toimi, jotta asiakkaat eivät syrjäytyisi yhteiskunnasta. Moni työpajatoimintaan osallistuva voi olla heikomman työmarkkina-asemansa vuoksi riskissä syrjäytyä. Kaikki työpajan asiakkaat eivät välttämättä koe kiinnittyneenä yhteiskuntaan, koska heillä ei ole esimerkiksi ammattia, johon työllistyä, tai heillä voi olla toimintakyvyssä ongelmia. Työpajatoiminta on palvelu syrjäytymisen ja yksinäisyyden vähentämiseksi. Sen avulla syrjäytyneitä tai syrjäytymisvaarassa olevia ihmisiä saadaan kiinnittymään tiukemmin yhteiskuntaan.

Hallitusohjelmassa (Valtioneuvosto 2023, 94–95) tuodaan esille nuorten hyvinvoinnin olevan tärkeää. Varhaisen syrjäytymisen ehkäisemisen todetaan olevan nuoren ja koko yhteiskunnan etu ja siihen vaadittavan moniammatillista osaamista. Ratkaisut eivät tapahdu vain nuorisopolitiikan alueella, vaan tarvitaan ministeriörajat ylittävää yhteistyötä. Nuorten hyvinvointi on työpajoilla tärkeä tavoite, jonka saavuttamiseksi työskentelee monia eri ammattilaisia. Työpajatoiminta onkin moniammatillista osaamista, monien eri palvelusektorien rajat ylittävää ja niiden yhteistyöllä tapahtuvaa toimintaa (Into ry 2023, 12). Työpajat ovat yhteisöjä, joissa eri palvelusektorit kohtaavat nuorten hyvinvoinnin parantamiseksi.

Työpajat antavat valmentautujille osaamista ja kokemusta, jonka on tarkoitus hyödyttää heitä tulevaisuudessa. Mannermaa (2024, 261) kirjoittaa tulevaisuudessa tarvittavista työntekijätaidoista. Hän kirjoittaa, että ammattiosaamisen ohella tarvitaan nyt ja tulevaisuudessa erilaista syväosaamista, joka tarkoittaa oman ammattialan sijaan yleisesti hyödyllistä osaamista. Hänen mukaansa syväosaamisen kautta osaaminen laajenee ja olemassa olevat taidot hyödyttävät ihmistä uusissa ympäristöissä.

Syväosaamisesta puhuttaessa voidaan mainita metataidot. Jarenko ja Kankkunen (2021) kirjoittavat, että metataitoja ei ole virallisesti missään määritelty. He ovat silti koonneet viisi tärkeää metataitojen kokonaisuutta, jotka ovat oppiminen, resilienssi, tehtävähallintataidot, vuorovaikutustaidot ja ajattelutaidot. Resilienssi tarkoittaa heidän mukaansa muutoskykyä, joka terminä on alun perin liittynyt äkillisiin isoihin muutoksiin ja niistä selviytymiseen, mutta se sopii kuvaamaan mukautumiskykyä muutenkin. Tällainen mukautumiskyky kehittyy heidän mukaansa aiemmista kokemuksista. Työpajatoiminta kehittää erilaisten työelämän sekä sosiaalisten kokemusten myötä resilienssiä, eli selviytymiskykyä ja toimintavalmiutta uusiin tilanteisiin. Työpajan toiminnassa valmentautujalla kehittyy muitakin metataitoja, esimerkiksi vuorovaikutusosaaminen ja taidot ohjata omaa toimintaansa.

Megatrendit ovat suuria muutoksen suuntia, jotka ohjaavat yhteiskuntaa ja siten myös työelämää tulevaisuudessa. Manka & Manka (2016, 15–16) kuvailevat, että megatrendit ovat työelämää ajatellen muutoksen aaltoja, jotka vaikuttavat kaikkien työntekijöiden elämään ja hyvinvointiin. Megatrendit ovat kansainvälisiä ja selkeitä kehityssuuntia. Esimerkiksi ilmastokysymykset ja väestön ikääntyminen ovat megatrendejä. Ne ovat kaiken aikaa tapahtuvia tosiasioita, jotka ohjaavat maailmaa. Sitran (2023) megatrendien katsaus nostaa esille tällaisina muun muassa digitaalisuuden ja teknologian kehityksen.

Työelämää ajatellen megatrendeistä syntyy uusia töitä ja vanhoja töitä lakkaa olemasta sekä työnkuvat muuttuvat. Työpajatoiminta tähtää siihen, että ihmiset löytävät polkuja itselleen tulevaisuuden työelämään, joten työpajojen on reagoitava ajankohtaisiin ilmiöihin. Työpajat ovat ajan tasalla yhteiskunnallisista muutoksista, jotka ohjaavat myös nykyistä ja tulevaa työelämää. Työpajat tarjoavat valmentautujille sellaista osaamista, joka aidosti hyödyttää tulevaisuudessa.

Yksi ajankohtainen yhteiskunnan ja työelämän rakenteita ohjaava tekijä on kestävä kehitys. Kestävä kehitys tarkoittaa kehitystä, joka turvaa nykyisille ja tuleville sukupolville hyvät elämisen mahdollisuudet (Suomen YK-liitto). Työpajoilla ekologinen ja eettinen toimintatapa on monesti luonnollinen osa arkea. Tämä johtuu osittain siitä, että työpajoilla ei ole paljon rahaa käytettäväksi toimintaansa, ja senkin vuoksi niissä on luonnollista käyttää esimerkiksi kierrätysmateriaaleja tai omaa tuotantoa. Erityisesti työpajat ovat sosiaalisesti ja ympäristön kannalta kestävän kehityksen mukaisia. Ne edistävät ihmisten hyvinvointia ja osaamista sekä mahdollisuuksia hyviin ympäristövalintoihin. Useat työpajat ovat paikallisesti toimineet jo pitkään kestäväällä tavalla. (Into ry 2023, 52.)

3 NUORTEN TYÖPAJA VIHREÄN OKSAN WERSTAS

Vihreän oksan werstas on alle 29-vuotiaille tarkoitettu puutarha-alan työpaja, jonka toiminnasta vastaa Lasten ja nuorten puutarhayhdistys ry. Työpajatoiminnan ohella muita yhdistyksen toimintoja ovat lasten leiritoiminta sekä perheiden puutarhatoiminta. Kestävä kehitys on luonnollinen tapa yhdistyksen toiminnassa. Yhdistyksen toiminta tapahtuu pääasiassa Kumpulán koulukasvitarhalla Helsingissä. Koulukasvitarhan alue on kaupungin omistuksessa ja Lasten ja nuorten puutarhayhdistys järjestää toimintaa yhteistyössä Helsingin kaupungin nuorisopalveluiden kanssa. (Lasten ja nuorten puutarhayhdistys ry 2025a.)

Vihreän oksan werstaan työpajatoiminnan tavoitteita ovat nuorten kehittyvät valmiudet haakeutua koulutukseen tai työhön, työkyvyn ylläpidon vahvistaminen sekä arjenhallinnan taitojen paraneminen. Toiminta pohjautuu puutarha-alan opetussuunnitelmaan, joka on muokattu sopivaksi työpajalle. Toiminnan vahvuus on yhteisöllisyys, joka syntyy yhteisen arjen jakamisesta. Tällainen yhteisöllisyys on osallistavaa ja tukee yhteisön jäseniä. Työpajan toimintaa arvioidaan ja kehitetään aktiivisesti. (Järvi, Kormano & Paakkinen 2023.)

3.1 Toiminta Vihreän oksan werstaalla

Vihreän oksan werstaan toiminta on puutarha-alan työskentelyä vuoden kierron mukaan. Työpajatoiminta valmentautujien osalta alkaa maaliskuussa ja jatkuu joulukuuhun saakka. Merkittävä osa toimintaa on avomaan viljely. Keväällä toimintaan kuuluu tärkeänä osana taimikasvatusta ja syksyllä sadonkorjuuta ja tuotteiden jatkojalostusta. Jatkojalostus tarkoittaa esimerkiksi yrttien kuivaamista ja yrttituotteiden valmistamista. Kauden aikana työpajalla opetellaan lisäksi puutarha-alan työkoneiden käyttöä ja ruuan valmistusta sadosta sekä osallistutaan myyntitapahtumiin. Myös muun muassa kukkasidontaa ja ulkopuolisten pihakohteiden vihertöitä on vaihtelevasti osana toimintaa.

Kesäkaudella toiminta tapahtuu suurimmaksi osaksi Kumpulán koulukasvitarhalla, koska puutarha-ala on hyvin kausiluonteista ja kesä on kiireisintä aikaa puutarhassa. Puutarhakauden ulkopuolella työpajan toiminta tapahtuu Kumpulán kasvitieteellisen puutarhan tiloissa. Puutarha-alan työtoiminnan lisäksi työpaja tekee retkiä, jotka suuntautuvat muun muassa

puutarha-alan, kulttuurin, nuorten palveluiden ja koulutusmahdollisuuksien pariin. Retkiä tehdään usein syksyn edetessä, kun puutarhan aktiivisin kausi alkaa olla ohi. Valmentautajat saavat monipuolisen käsityksen puutarha-alan mahdollisuuksista ja tutustuvat erilaisiin nuorille tarkoitettuihin palveluihin.

Vihreän Oksan Werstaan täysi työviikko on viisipäiväinen ja päivä kuusituntinen (Bergholm 2025a). Osa nuorista tekee lyhyempää työaikaan henkilökohtaisen tarpeen mukaisesti. Työpajan päivä alkaa yhteisellä aamupuurolla ja työnjaolla. Päivittäinen toiminta tapahtuu pienryhmissä työtilanteen mukaan, ja nuoret pääsevät vaikuttamaan työnjaossa itse siihen, mitä tehtäviä tekevät. Kuitenkin kaikki työtehtävät tulevat kaikille tutuiksi. Työpajalla syödään lounas, joka kesäkaudella valmistetaan omista viljelytuotteista. Osa työpajan nuorista on silloin päivittäin keittiövuorossa.

Suuri osa Vihreän oksan werstaan valmentautujista on joko kuntouttavassa työtoiminnassa tai työkokeilussa. Työpajakaso on yleensä muutaman kuukauden mittainen. Osallistumisesta työpajalle saa osaamistodistuksen. Työkokemus työpajalta voi olla hyödyksi työnhaussa tai koulutukseen hakiessa. Työpajan entisiä osallistujia on myös toiminut työpajakassonsa päätyttyä vapaaehtoisena Vihreän oksan werstaalla.

Vihreän oksan werstas tukee entisten valmentautujiensa jatkopolkua. Entisiä työpajan nuoria, jotka opiskelevat puutarha-alaa, otetaan mahdollisuuksien mukaan työssäoppimaan Vihreän oksan werstaalle, jolloin he kokevat itse roolinsa kasvavan työpajalaisesta alan opiskelijaksi. Samalla opiskelijoiden rohkeus innostaa valmentautujia suuntaamaan omalla polullaan eteenpäin. Lisäksi Lasten ja nuorten puutarhayhdistys pyrkii työllistämään työpajan lopettaneita nuoria varsinaisiin työsuhteisiin joko itse tai yhteistyöverkostojensa avulla. (Järvi ym. 2023.)

3.2 Vihreän oksan werstaan rahoitus

Vihreän oksan werstaan päärahoitus tulee Etelä-Suomen aluehallintovirastolta (Lasten ja nuorten puutarhayhdistys 2025b). Lasten ja nuorten puutarhayhdistyksen toiminnanjohtaja Bergholm (2025b) kertoo, että Vihreän oksan werstas sai vuonna 2024 kyseistä valtionapua

40 000 euroa. Summa oli aiempia vuosia pienempi, koska esimerkiksi vuonna 2023 valtionavustuksen määrä oli 77 000 euroa. Avustuksen aiempaa pienempi määrä aiheutti Vihreän oksan werstaalla erilaisia järjestelyjä. Työpaja lisäsi kuntouttavaa työtoimintaa ja ravintolayhteistyötä, mutta joutui toteuttamaan lomautuksia ja luopumaan käytössä olleesta pakettiautosta. Kyseinen avustus on suunnattu työkokeilijoiden ohjaukseen. Kuntouttavan työtoiminnan ohjauksesta työpaja saa erillisen korvauksen.

Bergholm (2025b) kertoo yhdistyksen rahoituksen koostuvan valtionavun sekä kuntouttavan työtoiminnan ostopalvelun lisäksi Kumpulän koulukasvitarhan toiminnan rahoituksesta, joka on kaupungin nuorisotoimen ostopalvelu. Sen summa on 122 000 euroa vuodessa. Sillä katetaan leirien, tapahtumien ja kouluvierailuiden lisäksi alueenhoito. Lisäksi rahoitus koostuu leirien ja kerhojen osallistumismaksuista, työpajan palvelumyynnistä, joita ovat taimet, sato, jatkojalosteet, pihakohteiden hoito, sekä jäsenmaksuista, erilaisista hankerahoituksista ja vaihtelevasti myös pienistä lahjoituksista.

4 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

Opinnäytetyön tavoite oli tutkia Vihreän oksan werstaan valmentautujien kokemuksia siitä, millä tavoin työpajatoiminta on vaikuttanut heidän mahdollisuuksiinsa työllistyä. Haastateltaviksi haluttiin sekä sen hetkisiä että entisiä työpajalaisia. Ajatus oli saada mahdollisimman käytännönläheisiä kuvauksia siitä, millä tavalla toiminta vaikutti heidän työllistymiseensä. Ihmisten omista kokemuksista käsin oli tarkoitus tutkia erityisesti sosiaalisen vahvistamisen käsitettä. Tavoite oli, että vastausten avulla olisi helppoa selittää sosiaalisen vahvistamisen käsite sekä työpajan hyötyjä kenelle tahansa.

Ensimmäisessä vaiheessa haastatteluja suunnitellessa oli ajatuksena kolme teemaa kysymyksille: työllistymiseen ja työelämään tarvittavat taidot ja ominaisuudet, hyvinvoinnin merkitys työllistymiselle ja työelämälle sekä kokemukset työpajalta. Varsinainen tutkimuskysymys opinnäytetyössä oli se, miten työpajatoiminta vaikuttaa nuorten työllistymiseen. Kolmen teeman avulla luotiin kysymyksiä, joiden avulla haastattelut toteutettiin. Pohja oli hieman erilainen haastatteluhetkellä työpajalla olleille valmentautujille (LIITE 1) kuin niille, joiden työpajajaksosta oli jo kulunut aikaa (LIITE 2). Kirjallisen kyselylomakkeen kysymykset olivat hieman yksinkertaistetussa muodossa (LIITE 3).

4.1 Laadullinen tutkimus

Kiinnostus henkilökohtaisiin kokemuksiin ohjasi opinnäytetyön toteutustavaksi laadullisen tutkimuksen. Laadullinen tutkimus on tutkimusmenetelmä, jossa pyritään ymmärtämään kokonaisvaltaisesti tutkittavan kohteen laatua, ominaisuuksia ja merkityksiä. Laadullista tutkimusta voidaan toteuttaa monella erilaisella menetelmällä. (Jyväskylän yliopisto.) Opinnäytetyön aineisto kerättiin suullisilla haastatteluilla sekä kirjallisilla kyselyillä, jotka molemmat pohjautuivat samoihin kysymyksiin.

Laadullisessa tutkimuksessa tarkoitus on saada tietoa ihmisten kokemuksista ja merkityksistä, joten suoraan kysyminen haastatteluiden avulla on luonteva tapa tiedon keräämiseen. Haastattelutyyppinä voi tarkastella sen perusteella, kuinka vapaasta keskustelusta on kyse.

Puolistrukturoidussa haastattelussa on tilaa luovuudelle ja poikkeamiselle suunnitellusta sisällöstä. (Hakala 2024, 50.) Haastattelutilanne ei seuraa välttämättä suoraan kirjoitettuja kysymyksiä, mutta ne ohjaavat keskustelua. Tilaa luovuudelle on, mutta tarkoitus on pysyä kysymysten aiheissa. Tämä kaltaista haastattelutapaa käytettiin tätä opinnäytetyötä tehdessä. Opinnäytetyön haastatteluissa joidenkin kanssa keskustelu rönstyli ja jotkut vastasivat lähinnä esitettyihin kysymyksiin lyhyesti.

Etukäteen oli ajatus siitä, että työpajakokemuksiin voi liittyä sellaisia aiheita, että toisille vastaaminen kirjallisesti voisi olla helpompaa. Tutkimukseen osallistumiseen haluttiin mahdollistaa helppo saavutettavuus. Siitä syystä kirjallinen vastaaminen oli haastattelun ohella toinen vaihtoehto osallistua tutkimukseen. Vastauksia saatiin kirjallisesti vain kolme, kun taas henkilökohtaisia haastatteluja toteutui kolmetoista. Henkilökohtaiset haastattelut ovat tämän opinnäytetyön tulosten analysoinnissa ensisijainen lähde. Kirjallisia vastauksia on käytetty tukena tiedon keräämisessä. Kirjalliset vastaukset eivät kuitenkaan johda keskusteluun, joka antaisi syvällisempää tietoa tutkitusta aiheesta, joten niiden merkitys on tässä tutkimuksessa suppeampi kuin haastatteluiden.

4.2 Tutkimuksen aineisto

Haastatteluiden toteutusta pohdittiin yhdessä työpajan ohjaajien kanssa. Tutkimukseen osallistumisen haluttiin olevan mahdollisimman helppoa. Siitä syystä päätettiin mahdollistaa sekä kirjallinen että suullinen haastattelu. Suullisessa haastattelussa on mahdollista keskustella aiheesta vastavuoroisesti, minkä ansiosta asioihin voi löytyä enemmän näkökulmia, kuin pelkän ensimmäisen kysymyksen perusteella. Suurin osa tutkimukseen osallistuneista halusikin vastata suullisesti.

Haastatteluun osallistui henkilöitä, jotka ovat olleet Vihreän oksan werstaalla vuosien 2011–2024 välillä. Haastatteluhetken valmentautujien kanssa käsiteltiin enemmän heidän motiiviaan työpajajaksolle ja tuoreita kokemuksia toiminnasta. Entisten valmentautujien kanssa näkökulma työpajan hyödyistä ulottui pidemmälle aikavälille. Heitä haastateltaessa kiinnostuksen kohteena oli se, mitä he ovat työpajajakson jälkeen tehneet ja miten työpajan vaikutuksen ovat näkyneet heidän elämässään myöhemmin.

Ennen haastatteluiden aloittamista käytiin tutustumassa työpajan tiloihin ja ihmisiin. Opinnäytetyön idea esiteltiin työpajan henkilöstölle ja valmentautujille. Vastaanotto oli positiivinen ja alusta saakka ilmeni, että moni oli halukas osallistumaan haastatteluihin. Aihe koettiin yleisesti ottaen tärkeänä. Tutkimushetkellä työpajalla olleista valmentautujista päästiin haastattelemaan useita työpajan tiloissa heidän työaikanaan. Lisäksi kahta, joita ei ehditty haastatella ennen työpajan joululomaa, tavattiin ja haastateltiin heidän vapaa-ajallaan.

Entisiä työpajan valmentautujia tavoitettiin siten, että työpajan valmentajat ottivat yhteyttä sellaisiin henkilöihin, jotka ovat joskus olleet Vihreän oksan werstaalla ja joiden uskottiin haluvan osallistua haastatteluihin. Kun he olivat ilmaisseet suostumuksensa, saatiin heidän yhteystietonsa ja otettiin heihin yhteyttä. Heistä monen kanssa haastattelut toteutuivat kasvotusten. Lisäksi osallistuttiin entisten työpajalaisten puurojuhlaan joulukuussa 2024, jolloin kerrottiin opinnäytetyöstä. Tapaamisen jälkeen jaettiin linkki anonyymiin kyselylomakkeeseen, joka oli auki muutaman viikon ajan. Työpajan ohjaajat välittivät linkkiä eteenpäin entisille työpajalaisille ja sen avulla saatiin vielä muutama vastaus lisää.

Ensimmäisten haastateltavien kohdalla kysymyksistä muuttui hiukan joitakin yksityiskohtia, kun päästiin käytännössä testaamaan kysymysten toimivuutta. Suullisista haastatteluista osa toteutettiin kasvotusten ja osa videoyhteydellä. Haastattelut kestivät noin viidestätoista minuutista puoleentoista tuntiin ja niiden aikana kirjoitettiin vastauksia lomakepohjalle. Haastatteluissa pyrittiin varmistamaan se, että haastatellun henkilökohtainen kokemus kävi ilmi ilman haastattelijan omia tulkintoja. Siitä syystä opinnäytetyön tuloksissa on mukana suoria laimauksia joistakin haastatteluissa sanotuista asioista.

Anonymiteetti oli tärkeä lähtökohta haastatteluissa. Missään vaiheessa ei kirjattu ylös haastateltavien nimiä, ikää tai sukupuolta. Opinnäytetyön tuloksissa on käsitelty haastatteluiden aiheita teemoittain, ei henkilöittäin. Tällöin yhden teeman alla on useiden henkilöiden kertomia kokemuksia. Tuloksissa on pyritty tuomaan esille ihmisten henkilökohtaisia kasvutarinoita, mutta keskittymään niihin teemoihin, jotka ovat oleellisia tutkimuskysymyksen kannalta.

Tutkimuseettinen neuvottelukunta (2019, 11) määrittelee henkilötietojen käsittelyä koskien, että aineisto sisältää henkilötietoja, mikäli siitä voidaan suoraan tai epäsuoraan tunnistaa henkilö. Tutkimustuloksien kirjoittamisessa on oltava tarkkana siinä, miten kirjoittaa haastat-

teluiden sisältöä. Tuloksien kannalta tämän opinnäytetyön henkilöiden kasvutarinat ovat tärkeitä, mutta kerrottuja asioita ei saa yhdistellä niin tarkasti, että kukaan olisi kohtuudella ajateltuna tunnistettavissa tekstistä. Moni yksityiskohta, joita haastatteluissa kävi ilmi, on jäänyt ilmaisematta tuloksissa tietosuojan ohella myös sen vuoksi, ettei asia ole relevantti tutkimuskysymyksen kannalta.

5 TUTKIMUSTULOKSET

Tässä luvussa käydään läpi haastatteluiden tulokset. Tulokset on jaettu teemoittain, ja jokaisen teeman alla on useiden haastateltujen kertomia kokemuksia. Osa kokemuksista on kerrottu suoraan sitaatteina siten, kuin haastateltu on asian itse ilmaissut. Joissakin vastauksissa olennaista on avata vastaajan taustaa, esimerkiksi kuvata lähtökohtaa verrattuna tapahtuneeseen kehitykseen.

Teemoiksi ja tuloksien alaluvuiksi on jaoteltu seuraavat kategoriat: työpajaan osallistuneiden taustat, sosiaalinen vahvistuminen, työpajatoiminnan vaikutuksia, työpajajakson jälkeinen aika ja muita esille nousseita asioita. Haastatteluissa esille nousseista asioista on kirjoitettu tutkimustulokset-osioon ne, jotka ovat oleellisia opinnäytetyön tutkimuskysymystä ajatellen. Työpajajaksojen ajankohtia on eritelty tuloksissa siinä tapauksessa, mikäli se on merkittävää vastauksen kannalta. Muutoin tuloksissa ei ole eritelty sitä, milloin vastaajat ovat olleet työpajalla.

Haastatelluista viisi henkilöä oli haastatteluhetkellä työpajalla tai vasta aivan hiljattain sen lopettanut. Kaikki he osallistuivat suulliseen haastatteluun. Entisiä työpajalaisia osallistui yhteensä yksitoista henkilöä, joista suurin osa osallistui kasvotusten tai videon välityksellä tapahtuvaan suulliseen haastatteluun. Kolme henkilöä heistä vastasi kirjallisesti kysymyksiin. Entiset työpajan nuoret olivat olleet työpajajaksolla vuosien 2011–2024 välillä. Tuloksia koskien on hyvä huomata, että haastateltaviksi tavoitettiin sellaisia ihmisiä, jotka ovat yhä tekemisissä Vihreän oksan werstaan kanssa. Tästä syystä voidaan ajatella, että heillä lähtökohteisesti on ollut hyviä kokemuksia työpajatoiminnasta.

Haastatteluiden yhteydessä kävi ilmi, että yleensä mitä kauemmin aikaa työpajajaksosta oli kulunut, sitä vähemmän joitakin asioista muistaa. Tällaisia asioita voi olla esimerkiksi se, mitä tavoitteita työpajajaksolle asetettiin. Toisaalta ajan ja iän myötä ihmisille on voinut syntyä paremmin näkökulmaa siihen, millainen merkitys työpajalla on ollut elämässä pidemmällä aikavälillä tarkasteltuna. Joidenkin kohdalla myös huomattiin, että elämässä on ollut samaan aikaan muitakin tekijöitä kuin työpaja, jotka ovat voineet vaikuttaa esimerkiksi itsetuntoon tai kuntoutumiseen.

5.1 Haastateltujen taustat

Haastatelluiden taustat vaihtelivat paljon. Joukossa oli ihmisiä, joilla oli käytyjä koulutuksia, ammatillisia tutkintoja ja vuosien työkokemusta. Osa henkilöistä kuvasi lähtökohtaansa niin, että he eivät olleet integroituneita työelämään tai olivat syrjäytyneitä. Erään alanvaihtajan motiivina oli, että hänen vanha alansa sisälsi iltapainotteista työtä ja työpajalle mennessä hän oli tulossa vanhemmaksi, joten hän järjesteli elämänsä asioita uudelleen. Toisilla oma ala ei tuntunut hyvältä joko terveydellisistä tai muista syistä tai toisilla omaa alaa ei ollut vain löytynyt.

Useammilla henkilöillä oli taustalla työuupumusta, ahdistuneisuutta tai masennusta. Ne olivat joko ensisijaisia tai osittaisia syitä hakeutua työpajalle. Yksi haastateltu oli päihdekuntoutuja. Yksi haastateltu kertoi henkisen vointinsa olleen niin huono työpajan alkaessa, ettei hän kyennyt poistumaan yksin kotoa. Eräs haastatelluista oli muuttanut uudelle paikkakunnalle, ja työpaja oli tarkoitus auttaa kiinnittymään uuteen paikkaan. Myös kiinnostus viheralaa kohtaan oli usein toistunut syy hakeutua työpajalle. Erään henkilön oma ammatti liittyi läheisesti puutarha-alaan, mutta hänen omalle alalleen oli vaikea työllistyä. Monen kohdalla tärkeä tavoite oli löytää elämään rytmiä ja mielekästä tekemistä, yleisesti parempaa hyvinvointia ja uusia sosiaalisia kontakteja.

Monien haastateltujen kertomuksissa kävi ilmi mielenterveyden ongelmien lisäksi vaikeuksia jaksamisessa sekä arjenhallinnassa, huonoja kokemuksia työelämästä, esimerkiksi työpaikkakiusaamista, sekä erilaisia epävarmuuksia. Jotkut kertoivat, että heillä oli ollut erilaisia ongelmia motivoitumisessa. Tämä näkyi esimerkiksi siinä, että heidän opintonsa eivät olleet edenneet suunnitellusti. Joillakin ei ollut selkeää käsitystä siitä, mikä tekeminen sopisi itselle ja mikä heitä motivoisi. Toisilla ongelmia jaksamisessa tai voinnissa ei ollut, vaan syy työpajalle hakeutumiseen oli esimerkiksi se, että töitä ei löytynyt, mutta haluttiin jotakin tekemistä.

Useampi oli kuullut Vihreän oksan werstaasta tuttujensa kautta. Joillakin ystävä oli ollut aiemmin Vihreän oksan werstaalla tai perheenjäsen tiesi verkostojensa ansiosta työpajasta. Eräs haastateltu tiesi työpajan aiemman oppilaitoksensa kautta. Osa työpajalaisista oli hakeutunut itse työpajalle ja osa oli ohjattu sinne eri palveluiden kautta, kun heillä oli ollut asiakkuus esimerkiksi sosiaali- tai TE-palveluissa. Yksi mainitsi työpajan olleen sopivasti hänen kotinsa lähellä, eikä hänellä oikein ollut mitään muuta tekemistä, joten hän haki työpajalle. Eräs henkilö

oli lähettänyt paljon avoimia työhakemuksia eri paikkoihin, ja eräästä toisesta yhdistyksestä hänelle oli vastattu ja kerrottu Vihreän oksan werstaan työpajatoiminnasta.

5.2 Sosiaalinen vahvistuminen

Haastattelukysymyksien avulla oli tarkoitus avata tarkemmin sitä, miten sosiaalinen vahvistuminen käytännössä ilmenee valmentautujien kokemana. Keskustelu työnteen, lounaan tai aamupalan yhteydessä nostettiin useasti esille tärkeinä hetkinä. Keskusteluissa oli juteltu niin arkisista kuin syvällisistäkin asioista. Keskusteluiden oli koettu vahvistaneen omia sosiaalisia taitoja ja itsetuntemusta, koska niistä sai erilaista perspektiiviä asioihin. Yksi haastateltu muisti vaikuttavana hetkenä, kun hän oli uskaltanut aamupalalla esittää kysymyksen, joka oli johtanut antoisaan keskusteluun.

Monille kokemukset sosiaalisesta yhteenkuuluvuudesta, osallisuudesta ja tarpeellisuuden tunteesta olivat olleet ensimmäisiä laatuaan tai pitkään aikaan. Muutama kertoi alkuun jännittäneensä sosiaalisesti työpajaa. Jotkut olivat ajatelleet sosiaalisten voimavarojensa tai sosiaalisten taitojensa olevan heikot. Oma pärjäämistä ja jaksamista oli aluksi epäilty. Eräs haastateltu epäili etukäteen, ettei hän päihdekuntoutujana sovi raittiiden ihmisten seuraan, mutta huomasi pian työpajalla olevan kaikenlaisia ihmisiä eikä hänen taustansa estänyt häntä kuulumasta joukkoon. Työpaja kuvautui hänen kertomanaan tärkeänä vaiheena kohti raitista elämää, jossa voi olla aktiivisena osallisena yhteiskunnassa.

Sosiaalisista jännityksistään puhuneet kertoivat vahvistuneensa ja onnistuneensa sosiaalisesti. Yksi useasti esille noussut asia, joka auttoi pääsemään eteenpäin sosiaalisesti, oli se, että työpajalla ymmärrettiin jännitystä. Ilmapiiiri oli kertomusten mukaan sellainen, että ohjaajille pystyi kertomaan jännityksestä ja siihen sai kaivattua tukea. Yksi henkilö kuvaili ymmärtäneensä sosiaalisuuden väsyttävän häntä, mutta se väsymys oli tervettä ja hän huomasi tarvitsevänsä sitä.

Moni oli saanut työpajalta ystävyysuhteita, jotka olivat säilyneet vuosia, ja eräs kertoi löytäneensä työpajalta kumppanin. Eräs haastateltu kertoi tavoitteenaan ollut muun muassa saada kavereita työpajajaksolta, ja hän oli saavuttanut sen tavoitteen. Uupumista henkisesti ja sosiaalisesti oli tapahtunut joidenkin kohdalla työpajajakson loppua kohden, mutta silti

siellä jaksettiin käydä ja näin ylitettiin omat odotukset. Eräs kuvasi sosiaalisten taitojen kehittymistä niin, että hänen sosiaalinen ”pelisilmänsä” kehittyi työpajassa. Moni kertoi, ettei alun perin lähtenyt kehittämään sosiaalisia taitoja lainkaan, mutta nekin kehittyivät työpajan aikana yllättäen.

Haastattelujen perusteella voi huomata, että laadukas ohjaaminen on tärkeää valmentautujien kehittymisen kannalta. Ohjaajia keuhuttiin sekä puutarha-alan osaamisen että ihmisten ohjauksen osalta. Yksi haastateltu oli työskennellyt työpajajaksonsa jälkeen jo vuosia puutarha-alan töissä ja kertoi yhä toisinaan muistelevansa erään ohjaajan oppeja työssään. Ohjaajien iloisuutta ja huumoria muisteltiin myös vuosia myöhemmin. Useampi entinen työpajalainen nosti esille sen, että tuntuu hyvältä, kun työpajan ohjaajat muistavat heidät yhä vuosia myöhemmin nimeltä.

Ohjaamisen tyyliä työpajalla kuvailtiin muun muassa lempeäksi ja kannustavaksi. Esille nousi useaan otteeseen se, että työpajalaiset kokivat tullessaan arvostetuiksi ja pidetyiksi omana itsenään erilaisine lähtökohtineen ja persoonallisuuksineen. Ohjaajien koettiin löytävän jokaisesta ihmisestä vahvuudet ja ottavan niitä huomioon. Tämä oli auttanut monien itsetunnon paranemisessa, kun sai kokea itsensä tärkeäksi ja hyväksi. Kohentuneen itsetunnon kerrottiin parantaneen muutenkin hyvinvointia elämässä. Epävarmuuksien kerrottiin vähentyneen. Eräs kuvaili tärkeänä kokemuksena sen, että hän sai tietynlaista vetovastuuta työpajalla ollessaan.

Eräs haastateltava toi ilmi, kuinka tärkeää oli hänelle se, että jos koki jonkun työskentelyn lomassa esille nousevan, työhön liittymättömän aiheen ahdistavana, oli lupa sanoa, että ei halua puhua tai kuulla aiheesta. Hän myös kertoi, että oli hyväksyttävää sanoa, jos ei halunnut olla sosiaalinen sen enempää, kuin työtehtävät vaativat. Useampi kuvaili ilmapiiriä sellaiseksi, että siellä voi sopivassa suhteessa olla sosiaalinen, mutta myös vetäytyä omiin oloihinsa. Se koettiin tärkeänä hyvinvointia tukevana piirteenä työpajalla. Eräs haastateltava sanoi, että työpajalla oli turvallisen tilan periaate jo silloin, kun kyseistä termiä ei vielä käytetty.

Monet olivat löytäneet itsestään uusia puolia työpajan myötä. Yksi oli huomannut pitävänsä ryhmätyöskentelystä, toinen yllätykseksensä kaipaavansa sosiaalisuutta ja kolmas oli yllätynyt, kun huomasi, että fyysinen työskentely sopii hänelle hyvin. Eräs entinen työpajalainen

kertoi tajunneensa työpajan ansiosta olevansa kunnianhimoinen. Useampi kertoi, että ennen työpajalle menoa opiskelu- tai työpaikan hakeminen ja vastaanottaminen olisi ollut mahdotonta tai pelottanut. Työpajalta saatujen onnistumisen kokemusten myötä he olivat ylittäneet itsensä hakiessaan töihin tai kouluun sekä saadessaan ja vastaanottaessaan työ- tai opiskelupaikkaa.

Työpaja oli lisännyt useiden haastateltujen rohkeutta, optimistista asennetta ja pitkäjänteisyyttä. Luottamus tulevaisuuteen oli useilla parantunut. Eräs haastateltu kertoi saaneensa rohkeutta toteuttaa ideoita ja luovuuttaan omalla osaamisalueellaan. Voimavarat olivat useilla joko kasvaneet tai löytyneet. Eräs kertoi aluksi uupuneensa kuusituntisista työpäivistä, mutta jaksaminen oli parantunut huomattavasti työpajan myötä. Yksi haastateltu puolestaan kertoi aluksi ajatelleensa jaksavansa työpajalla useampia päiviä viikossa, mutta ohjaajat olivat ehdottaneet hänen lähtötilanteensa huomioon ottaen lyhyempää työviikkoa. Hän kertoi huomanneensa lyhyemmän työviikon olleen hyvä ratkaisu omassa tilanteessaan.

Seuraavaksi on kirjoitettu suoria lainauksia haastatteluista ja kirjallisista vastauksista.

Hyvä tiimi ja ohjaajat. Lempeä ote. Ymmärretään erilaiset lähtökohdat, esimerkiksi neuroepätyypillisyyttä.

Ohjaajat ovat tosi hyviä ymmärtämään kaikenlaisia henkilökohtaisia haasteita eikä tuomitse esim. päihdetaustaisia. Minusta paja on todella turvallinen paikka kaikenlaisille ihmisille.

Lupa olla sellainen, kuin on.

Yhteisöllisyys on mahtavaa ja lisää hyvinvointia, se vahvistaa osallisuuden kokemusta.

Pajalla oli tsemppareita, jotka muistuttivat kyvyistä. Itsetunto koheni ja huomasi, miten pärjää.

Työpajalla voi saada kokemuksen, että olen olemassa ja minulla on väliä.

Ohjaajilla on valtava tilannetaju, ihmisten lukemisen taito, kommunikointitaidot, muistaa paljon asioita, osaa motivoida jokaista yksilönä.

5.3 Työpajatoiminnan vaikutuksia

Useampi haastateltava oli Vihreän oksan werstaan myötä kiinnostunut puutarha-alasta. Puutarha-alasta oli löytynyt useille joko mielekäs ammatti tai elämään mukavaa sisältöä tuova harrastus, jossa toteuttaa itseään. Jotkut olivat jatkaneet ilman koulutusta alan parissa työskentelyä ja joillakin oli mielessä mahdollisuus kouluttautua alalle. Lisäksi kokemus yhteydestä luontoon, luonnon hyvinvointivaikutukset ja arvostus ruuan alkuperää kohtaan olivat asioita, jotka toistuivat monissa vastauksissa.

Toisilla työpajan vaikutukset olivat merkittäviä ja käännteentekeviä. Erään henkilön lähtökohta oli niin huono, että hän ei päässyt yksin poistumaan kotoaan työpajajakson alkaessa. Työpaja auttoi hänen vointinsa kohentamisessa huomattavasti ja työpajan jälkeen hän koulutettiin puutarhuriksi ja meni alan töihin, jossa eteni työnjohtoon. Hän kuvaili tämän kehityksen olleen todella yllättävää ja nopeaa ja kertoi kehityksen tapahtuneen nimenomaan työpajan ansiosta. Hän kertoi kehityksen nopeuden yllättäneen hänet itsensä sekä kaikki muutkin lähipiirissä.

Eräs haastateltu oli ollut aiemman työuupumuksen vuoksi epävarma voimavaroistaan. Hän sanoi uskovansa, että jos olisi työpajan sijaan hakeutunut työsuhteeseen, hän olisi ollut pian uudelleen sairaslomalla uupumuksen vuoksi. Työpaja oli voimistanut häntä. Hän oli saanut työpajan päätyttyä työpaikan viheralalta, ja hän kertoi sen olleen erittäin tärkeä onnistumisen kokemus.

Kaikki eivät kuvanneet työpajaa yhtä merkityksellisenä kokemuksena. Heille yhteistä oli se, että he kertoivat saaneensa työpajalta kavereita, mielekästä tekemistä ja ryhmätyötaitoja. Yksi heistä kertoi työpajalla hanakkuuden lisääntyneen ja työpajan ansiosta hän oli kehittynyt avun kysymisessä ja keksineensä, mitä haluaa tehdä työkseen. Eräs kertoi kaipaavansa työpajalta luontoyhteyttä. Useammalle heistä työpaja oli ollut tekijä, joka oli kiinnittänyt heidät paremmin yhteiskuntaan.

Kysyttäessä yllättäviä oppeja tai oivalluksia työpajalta moni nosti esille puutarha-alan koneet. Myös kysyttäessä työpajalla koetuista vaikuttavista hetkistä konetyöt nousivat esille. Useampi haastateltu kertoi siitä, että aiemmin heille ei tullut mieleenkään, että he voisivat

tehdä konetöitä. Syitä tähän olivat esimerkiksi sukupuoli tai kokemus siitä, että joku muu on aina tehnyt vastaavanlaiset työt heidän lähipiirissään. Jotkut kertoivat aluksi jännittäneensä tai pelänneensä konetöitä. Konetöissä ohjaajien kannustus ja ajatus siitä, että kaikki työt kuuluvat kaikille, oli koettu tärkeinä. Myös ihmiset, jotka eivät erityisesti jännittäneet konetöiden tekoa ja suhtautuivat siihen neutraalisti, olivat löytäneet niistä yllättäen suosikkityönsä.

Käytännöllinen hyöty työpajasta oli työkokemus itsessään, jonka avulla saattoi saada alan opiskelupaikan tai töitä. Usea haastateltavista oli työpajan kautta syntyneiden verkostojen kautta jatkanut työelämää muille työnantajille. Moni oli myös käynyt työpajan jälkeen useampia koulutuksia ja tehnyt eri alojen töitä, joissa oli hyötynyt verkostoitumisesta ja aiemmista kokemuksista.

5.4 Työpajajakson jälkeinen aika

Haastatelluista yli puolet oli opiskellut työpajajakson jälkeen. Usea henkilö oli opiskellut joko yhden tai useamman tutkinnon. Yksi haastatelluista oli opiskellut kaksi tutkintoa vuosien varrella työpajan jälkeen ja työskenteli haastatteluhetkellä säästääkseen rahaa autoa varten, jotta pääsisi opiskelemaan vielä uuden tutkinnon oppilaitokseen, jonne matkustamista varten tarvitsee autoa. Yksi kertoi opiskelevansa alaa, jonka itselleen sopivuudesta ei ollut varma. Hän kertoi intohimonsa olevan toisaalla, luovalla alalla, jossa itsensä elättäminen työllä on hankalaa.

Haastatelluista yksi kertoi kokeneensa myöhemmin työelämässä uupumuksen ja oli sen vuoksi päässyt ammatilliseen kuntoutukseen. Haastatteluhetkellä hän kertoi suuntaavansa jälleen työelämään. Hän kuvaili kokemusta niin, että työpajalla koetun vahvistumisen myötä hän ei nähnyt uupumusta esteenä vaan hidasteena. Eräs haastateltu oli mennyt työpajan jälkeen työllistymistä edistävään kuntoutukseen, jonka jälkeen hän oli jatkanut työsuhteessa samassa paikassa, jossa oli kuntoutuksessa.

Työttömyyttä työpajajakson jälkeisinä vuosina oli kokenut usea haastateltava. Kukaan ei ker-tonut olleensa ainoastaan työttömänä, vaan kaikilla oli ollut jotakin tekemistä. Osalla opinnot olivat kesken haastattelun aikana. Ne, jotka eivät olleet opiskelleet työpajan jälkeen, olivat työllistyneet ainakin jossakin vaiheessa työpajan jälkeen. Osa oli ollut useampaan kertaan

työpajalla tai muussa välityömarkkinoihin lukeutuvassa palvelussa. Useampi kertoi työelämästä, jossa yhdistyi puutarha-ala ja jokin toinen ala.

Verkostojen merkitys tuli ilmi monissa tapauksissa työpajajakson jälkeistä työelämää tarkastellessa. Eräs haastateltu oli työpajan jälkeen työllistynyt Lasten ja nuorten puutarhayhdistykseen, ja sen jälkeen saanut saman tyyppisen työn toisesta paikasta. Yksi henkilö opiskeli työpajan jälkeen puutarhuriksi, ja kertoi aloittavansa pian toisen alan opinnot, jossa mahdollisesti pääsisi suorittamaan työssäoppimisia samaan kouluun, jossa itse opiskeli puutarhuriksi. Erän entinen työpajalainen oli tehnyt vuosien varrella erilaisia töitä puutarha-alalla sekä aiempaan ammattiinsa liittyen, ja hän oli hyötynyt molempien alojen kokemuksista ja aiemmin luoduista verkostoista. Viimeisimpänä hän oli työskennellyt asiantuntijana projektissa, joka liittyi sekä hänen aiempaan alaansa että puutarha-alaan.

Haastatteluhetkellä työpajalla olleista osa oli aikeissa jatkaa vielä työpajatoiminnassa. Osa kertoi hyötäneensä työpajasta mutta tarvitsevansa vielä vahvistumista lisää, ennen kuin olisi valmius siirtyä opiskelemaan tai töihin. Eräällä haastatteluhetkellä työpajalla olleella oli oman alansa opinnot jääneet kesken, ja hän kertoi, että aikoo suorittaa vielä tutkinnon jossakin vaiheessa. Hän kertoi vain kaivanneensa täysin erilaista tekemistä ja näkökulmaa elämäänsä, kuin hänen opiskelemansa ala. Osa oli löytänyt puutarha-alalta itselleen töitä sekä mahdollisesti tulevan opiskelupaikan ja ammatin.

5.5 Muita esille nousseita asioita

Erään haastatellun kanssa keskustellessa nousi esille ajatus siitä, että sana työpaja on huono kuvaamaan työpajatoimintaa. Hän totesi, että mieluummin sanoi ihmisille olleensa työkokeilussa kuin työpajalla. Hän kuvaili sanan kuulostavan vähättelevältä ja että se ei kuvasta sitä, miten merkittävää työpajatoiminta on. Lisäksi sana aiheuttaa vääristyneen mielikuvan konkreettisesta paikasta. Hän kertoi puhuneensa asiasta muidenkin työpajalla olleiden kanssa, ja kuulleensa muiltakin samankaltaisia ajatuksia.

Muutama haastateltu toi esille huolensa työpajatoiminnan jatkumisesta, koska he olivat tietoisia työpajan rahoituksen viimeaikaisesta vähenemisestä. Eräs nosti esille huolen, että valmentautujien ohjaaminen ei ole laadukasta, jos ohjaajia ei ole työpajalla tarpeeksi. Ohjaajilla

oli koettu olevan aikaa panostaa henkilökohtaisesti valmentautujien tarpeisiin. Sen mahdollisuuden koettiin olevan uhattuna. Osalla haastatelluista oli huoli myös siitä, että tukea tarvitsevat nuoret eivät enää jatkossa pääsisi työpajatoiminnan kaltaisiin palveluihin. Tämän pelättiin johtavan useamman nuoren syrjäytymiseen.

6 JOHTOPÄÄTÖKSET

Opinnäytetyön tarkoitus oli tutkia työpajatoiminnan vaikutusta nuorten työllistymiseen. Näkökulmana oli työpajalle osallistuneiden nuorten kokemukset asioista, jotka työpajatoiminnassa ovat vaikuttaneet työllistymisen mahdollisuuksiin. Tarkoitus oli määritellä sitä, miten työpajatoiminnassa tärkeä sosiaalisen vahvistamisen ote on näkynyt valmentautujille ja mitä vaikutusta sillä on ollut. Opinnäytetyön toimeksiantajana oli Lasten ja nuorten puutarhayhdistyksen nuorten työpaja Vihreän oksan werstas. Haastatellut olivat kyseisen työpajan valmentautujia vuosien 2011 ja 2024 väliseltä ajalta. Tutkimuksessa tärkeää oli saada selville valmentautujien syitä hakeutua työpajalle, mitä tarpeita heillä oli työpajajaksolle sekä sitä, mitä muutoksia tapahtui työpajajakson ansiosta ja mitä valmentautajat ovat tehneet myöhemmin elämässään. He saivat itse arvioida haastattelukysymyksien avulla sitä, mitkä tekijät työpajalla heihin olivat vaikuttaneet.

Usein työpajalle osallistuu ihmisiä, jotka ovat heikommassa asemassa työmarkkinoilla. Tämä voi johtua esimerkiksi siitä, että heillä ei ole koulutusta tai työelämä on keskeytynyt. (Into ry 2023, 30.) Tutkimukseen osallistuneista osalla oli kesken jääneitä koulutuksia tai työelämä oli katkennut työuupumuksen vuoksi. Monilla oli jokin tutkinto suoritettuna, mutta he olivat aikeissa vaihtaa alaa. Jotkut taas kokivat, että eivät olleet vielä löytäneet omaa alaansa. Osalla oli taustalla mielenterveyden häiriöitä. Haastateltujen joukossa oli myös ihmisiä, jotka eivät kertoneet mielenterveyden tai jaksamisen ongelmista. Usein toistuneita syitä työpajajaksolle hakeutumiselle olivat erilaiset tarpeet kuntoutua, löytää oma ala tai saada vahvistusta siihen, mihin alalle ryhtyä, sekä erilaiset tarpeet kiinnittyä vahvemmin yhteiskuntaan ja saada mielekästä tekemistä ja sosiaalisia kontakteja.

Työpajoilla on osaamista työvoiman kohdentamiseen. Työpajat tuntevat paikallista tarvetta työvoimalle, kuten mille aloille tarvitaan työntekijöitä. Lisäksi työpajat tuntevat paikallisten työvoiman ulkopuolella olevien ihmisten osaamista. Ne voivat ohjata valmentautujia suuntaamaan kohti aloja, joilla on tarvetta tekijöille. (Into ry 2023, 31.) Lisäksi työpajat ovat ajan tasalla siitä, millaiset asiat työelämässä ovat pinnalla. Megatrendit ovat kansainvälisiä kehityksen suuntia, jotka ohjaavat kaiken aikaa yhteiskunnan kehitystä mukaan lukien sitä, mihin

suuntaan työelämä kehittyä (Manka & Manka 2016, 15–16). Työpajat antavat valmentautujille sellaista osaamista ja valmiuksia, jotka vastaavat ajankohtaisiin tarpeisiin nyt ja tulevaisuudessa. Osaamisen on tarkoitus hyödyttää valmentautujia pitkällä aikavälillä.

Työpajat kehittävät valmentautujien metataitoja. Metataidot ovat syvällistä osaamista, jossa ominaista on se, että ihminen osaa toimia muuttuvissa tilanteissa yhdistellen aiempia kokemuksiaan ja osaamistaan. Metataidot ovat joka alalla tarvittavia taitoja sen sijaan, että ne olisivat tietyn alan ammattitaitoa. Esimerkiksi vuorovaikutusosaaminen, oman toiminnan ohjaaminen, toimiminen muuttuvissa tilanteissa sekä tietotekninen osaaminen ovat metataitoja. (Mannermaa 2024, 261; Jarenko & Kankkunen 2021.) Erilaiset metataidot ovat tärkeää pääomaa tulevaisuuden muuttuvassa työelämässä.

Haastatteluissa selvisi, että useiden Vihreän oksan werstaan valmentautujien itsetuntemus ja itsetunto olivat kehittyneet. Nämä auttavat ohjaamaan ihmistä oman toiminnan suunnittelussa ja ohjaamisessa. Itsetuntemuksen kehittyminen tarkoittaa tässä sitä, että haastateltujen käsitys omasta itsestään oli parantunut. Monilla omat tavoitteet olivat selkeytyneet ja oli herännyt ajatus siitä, mitä haluaisi tehdä työkseen. Lisäksi omia tarpeita oli tunnistettu paremmin. Esimerkiksi ymmärrys siitä, millaista lisätukea voisi vielä tarvita, oli parantunut. Ajatus siitä, mikälainen työ itselle voisi sopia, oli myös monilla kirkastunut. Omia koulutus- tai työhaaveita oli työpajan onnistumisien myötä uskallettu tavoitella. Työ- ja koulupaikkojen hakeminen, saaminen ja vastaanottaminen oli mainittu useissa haastatteluissa merkittävänä onnistumisena. Nämä olivat heidän mukaansa asioita, joita ei olisi uskallettu kokeilla ennen työpajajaksoa. Itsetunnolla tarkoitetaan tässä yhteydessä sitä, että työpajalta oli saatu hyviä ja vahvistavia kokemuksia omasta persoonasta ja omasta tekemisestä. Palautteen ja kannustuksen kautta oli käsitys omasta itsestä muuttunut positiivisemmaksi. Vahvistunut itsetunto oli toinen asia itsetuntemuksen ohella, joka haastattelujen perusteella voi nähdä rohkaisseensa ihmisiä suuntaamaan eteenpäin koulutus- tai työelämässä.

Lisäksi tutkimuksessa kävi ilmi sosiaalisten taitojen kehittyminen ja merkitys työpajalla. Hyvin toimivassa ja turvalliseksi koetussa yhteisössä tapahtunut mielekäs tekeminen mainittiin usein. Työpajalle oli mukavaa tulla, koska siellä oli hyvä ilmapiiri. Tämä auttoi saamaan onnistumisen kokemuksia. Moni haastateltu löysi uudelleen tekemisen ja yhteisöön kuulumisen ilon. Työpajalta saatujen kokemusten myötä moni koki olevansa nykyään tulevaisuutta kohtaan toiveikkaampi ja rohkeampi.

Tutkimuksessa oli mielenkiinnon kohteena se, miten sosiaalinen vahvistuminen on näkynyt työpajan valmentautujien elämässä. Sosiaaliseen vahvistumiseen liittyvät useat asiat työpajan arkisessa toiminnassa. Sosiaalista vahvistumista on se, että valmentautujan valmiudet opiskeluun ja työelämään paranevat, hänen kykynsä selviytyä sosiaalisissa tilanteissa paranevat ja erilaiset arjen hallinnan taidot kehittyvät. Tämä tapahtuu esimerkiksi osallisuuden kokemuksen sekä onnistumisien kautta. (Into ry 2023, 9.)

Haastatteluissa koskien työpajatoiminnan vaikutuksista saatiin konkreettisia vastauksia sosiaaliselle vahvistumiselle työpajalla. Yhteisössä koettu hyvä ilmapiiri oli tärkeä lähtökohta vahvistumiselle. Ilmapiirin ansiosta työpajalle meneminen oli koettu mieluisana ja toimintaan osallistuminen helppona. Toiminnasta oli saatu palautetta ja onnistumisen kokemuksia, jotka inspiroivat valmentautujia. Työpajan ohjaajien kuvailtiin luovan ilmapiiriä, jossa jokaisen persoonaa arvostetaan ja jokaisen omat vahvuudet otetaan huomioon.

Haastatteluissa oli tärkeää kuulla haastateltujen kehitystarinoita, jotta voitiin arvioida vaikutuksia työllistymiseen. Jokaisen haastatellun kokemuksista kävi ilmi jonkinlainen työpajasta saatu hyöty. Useat olivat kokeneet kuntoutuneensa. Toisilla kuntoutumiselle ei ollut tarvetta, vaan työpajalta haettiin myös tyypillisesti suuntaa työelämälle tai kiinnittymistä yhteiskuntaan. Moni haastatelluista koki sen olleen työpajan ansiota, että he uskalsivat hakea opiskelemaan tai töihin. Usea oli löytänyt puutarha-alasta itselleen ammatin. Työpajan jälkeen useat, jotka olivat ennen sitä opiskelu- tai työelämästä ulkopuolella, olivat siirtyneet töihin tai opiskelemaan suoraan työpajalta. Haastateltujen joukossa oli myös ihmisiä, jotka olivat olleet työttöminä tai muissa palveluissa työpajan jälkeen, esimerkiksi kuntoutuksessa.

Haastateltujen kuvaamia hyötyjä työllistymistä ajatellen olivat tyypillisesti rohkeus kokeilla sekä toteuttaa itseään, positiivinen asennoituminen tulevaisuuteen, luottamus omiin kykyihin, omien tarpeiden tunnistaminen, uskallus pyytää apua sekä mielenkiinnon kohteiden selkiytyminen. Lisäksi konkreettinen puutarha-alan kokemus ja taidot olivat osalle tärkeitä ajatellen työllistymistä. Monille arjen rytmin selkeytyminen ja osallistuminen toimintaan olivat suuria hyötyjä, joiden avulla syntyi uskoa omaan pystyvyyteen. Työpajan myötä moni kiinnittyi paremmin yhteiskuntaan ja ryhtyi opiskelemaan tai pääsi työelämään.

7 POHDINTA

Luin opinnäytetyötä tehdessäni aiempia tutkimuksia, jotka käsittelevät nuorten työpajatoimintaa. Aiheesta on tehty paljon sosiaalialan tutkimuksia, jotka käsittelevät samoja kiinnostuksen kohteita, mutta tutkimuksien viitekehyksinä oli enemmän sosiaalialaan liittyviä asioita.

Omassa työssäni yhteiskunnallinen ja kansantaloudellinen näkökulma oli tärkeä osa tutkimusta. Työpajatoiminnan käsikirja (Into ry 2023) oli tärkeä lähde opinnäytetyössäni. Siinä oli käsitelty työpajatoimintaa sekä inhimillisten arvojen että kansantaloudellisten hyötyjen näkökulmasta. Koin helpoimmaksi selata painettua kirjaa, ja sainkin toimeksiantajalta painetun version Työpajatoiminnan käsikirjasta.

Tutkimuksessani ihmisten omat kehitystarinat ovat tärkeitä. Tämä yhdistettynä anonymiteettiin tuotti haasteita, koska halusin korostaa kehitystarinoita, mutta ne piti kuitenkin kirjoittaa siten, ettei ketään voisi kohtuudella ajateltuna tunnistaa niistä. Työtä kirjoittaessa joutui karsimaan paljon mielenkiintoisia asioita pois anonymiteetin vuoksi. Toinen asia, joka karsi osan haastatteluiden sisällöstä pois, oli viitekehys. Työn tarkoitus oli tutkia työllistymiseen liittyviä tekijöitä, joten osa haastateltujen tärkeistä elämäntarinoista joutui siitä syystä syrjään. Osa tutkimuksesta pois jätetyistä haastatteluiden sisällöistä olisi voinut antaa enemmän näkökulmia lukijalle siitä, miten monipuolisesti työpajatoiminta kehitti ihmisiä.

Tuloksien objektiivisessa tarkastelussa oli haasteena se, että minulla oli itselläni kokemuksia työpajatoiminnasta valmentautujana. Se olikin inspiraationi työn aiheelle. Hakala (2024, 16–18) kirjoittaa, että tutkijan positiota on hyvä tarkastella. Oma rooli ja suhde kohteeseen on tiedostettava. Tutkittavan aiheen läheisyys tutkijalle on vahvuus, mutta on myös huomioitava se, ettei tutkija tule tiedostamattaan jo etukäteen päättäneeksi, mikä on vastaus tutkimuskysymykseen. Tässä opinnäytetyössä tarkastellaan sitä, millä erilaisilla tavoilla työpajatoiminta vaikutti valmentautujien työllistymiseen, joten omasta kokemuksestani ei ollut haittaa. Tärkeää oli vain varmistua siitä, etten itse tutkijana tehnyt oletuksia, vaan varmistuin haastatteluiden omien kokemusten kuulemisesta. Toinen huomioitava asia tutkimuksessa on se, että lähtökohtaisesti haastateltavat olivat sellaisia, joilla oli hyviä kokemuksia työpajalta. Tarkoitus olikin tarkastella kokemusten merkityksiä enemmän kuin sitä, olivatko ne hyviä.

Tutkijan rooli oli itselleni uusi. Tavatessani valmentautujia koin olevani haastattelijan lisäksi myös vertainen heidän kanssaan. Haastatteluissa nostin esille tilanteen vaatiessa omia kokemuksiani valmentautujana, kuten kertoessa esimerkkejä siitä, millaisia asioita voi jokin tarkasteltu asia pitää sisällään. Haastateltujen kokemukset ja merkitykset olivat kuitenkin se asia, jota keskustelutilanteissa etsittiin ja omat kokemukseni pidin sivuosassa. Oma taustani työpajalta on vahvuus, koska haastateltavien oli ehkä helpompi kertoa kokemuksiaan, kun he tiesivät minunkin olleen samalla työpajalla.

Opinnäytetyön aihe on ajankohtainen, koska viime aikoina on ollut paljon esillä erilaisia muutoksia muun muassa työllisyyspalveluita koskien. Nuorten työpajat tarjoavat toimintaa, joka vaikuttaa siihen, että työelämän ulkopuolella olevat nuoret pääsevät kiinni koulutukseen ja työelämään. Työpajat tarjoavat nuorille mielekästä tekemistä, vahvistumista ja kehittymistä. Ne auttavat löytämään polkuja kohti itselle sopivaa työelämää. Tämä vähentää heidän tarvettaan työllisyyspalveluille tulevaisuudessa.

Lähestyessä työpajatoiminnan positiivisia vaikutuksia sosiaalisen vahvistamisen käsite ja työote on tärkeä. Se tuntui monimutkaiselta. Sen tavoite on selkeä, mutta se sisältää monenlaisia tekijöitä, jotka ovat monimutkaisella tavalla liitoksissa toisiinsa. Sosiaalista vahvistamista tutkittaessa oli haastavaa se, että koin sen liittyvän miltei kaikkiin toimintoihin, tavoitteisiin ja vaikutuksiin. Toisaalta sen moniulotteisuuden ansiosta oli myös helppoa löytää niitä sosiaalisen vahvistumisen tekijöitä, jotka työpajan toiminnassa näkyivät valmentautujille ja joista he itse kertoivat.

Työn tarkoitus oli lähestyä ihmisläheisellä tavalla yhteiskunnallista aihetta. Tavoite oli selvittää sitä, miten ihmisten hyvinvoinnin kohenemiseen liittyvät asiat edistävät työllistymistä. Haastatteluiden pääasiallinen sisältö käsittelikin juuri hyvinvointiin liittyviä henkilökohtaisia merkityksiä. Työelämä oli koko ajan kehyksenä sille, miten hyvinvointia lähestytään. Tutkimuksen tulos avaa tavoitteen mukaisesti ihmisten merkityksiä siitä, millä tavalla työpajatoiminta hyödytti heitä tulevaisuuden työllistymistä ajatellen. Työ antoi myös toimeksiantajalle hyödyllistä tietoa valmentautujien kokemuksista ja jatkopoluista.

LÄHTEET

Aluehallintovirasto. 2023. *Suomen nuorisotyön tilastot: Työpajatoiminta*. Vuoden 2023 tilastot. Tilastojen keruu: Kurki, T. & Nieminen, T. Ylläpito ja päivitys: Bamming, R. & Manninen, A. Saatavissa: <https://nuorisotilastot.fi/1590/visualisoinnit/nuorten-tyopajatoiminta-2/>. Viitattu 25.1.2025.

Bergholm, E.-M. 2025a. *Opinnäytetyön sisältö luettavaksi*. Yksityinen sähköposti. 5.3.2025. Viestin saaja Piia Toivari.

Bergholm, E.-M. 2025b. *Opinnäytetyön kuulumisia*. Yksityinen sähköposti. 16.1.2025. Viestin saaja Piia Toivari.

Hakala, J. 2024. *Laadullisen tutkimuksen ABC. Menetelmäopas opinnäytteen tekijälle*. Gaudemus. Saatavissa: <https://storytel.com/fi/books/laadullisen-tutkimuksen-abc-menetelmäopas-opinnäytteen-tekijälle-8643063?appRedirect=true>. Viitattu 7.3.2025.

Into ry. 2023. *Työpajatoiminnan käsikirja*. Helsinki: Into ry.

Jarenko, K. & Kankkunen, J. 2021. *Metataidot auttavat pärjäämään työelämässä*. Tuuma Kustannus. Saatavissa: <https://www.tuumakustannus.fi/artikkelit/metataidot>. Viitattu 27.2.2025.

Jyväskylän yliopisto. *Laadullinen tutkimus*. Saatavissa: <https://sites.app.jyu.fi/mehu/fi/menetelmäpolku/tutkimusstrategiat/laadullinen-tutkimus>. Viitattu 25.2.2025.

Järvi, S., Kormano, M. & Paakkinen, M. 2023. *Vihreän oksan werstas 2022*. Toimintakertomus. Helsinki: Lasten ja nuorten puutarhayhdistys.

Lasten ja nuorten puutarhayhdistys ry. 2025a. *Järjestö*. Saatavissa: <https://www.lastenpuutarha.fi/jarjesto/>. Viitattu 11.3.2025.

Lasten ja nuorten puutarhayhdistys ry. 2025b. *Vihreän oksan werstas*. Saatavissa: <https://www.lastenpuutarha.fi/vihrean-oksan-werstas/>. Viitattu 11.3.2025.

Manka, M. & Manka, M. 2016. *Työhyvinvointi*. Alma Talent Oy. Saatavissa: [https://bisneskirjasto-almatalent-fi.ezproxy.centria.fi/teos/GAFBJXETEB#kohta:Ty\(\(f6\)hyvinvointi/piste:t258/historiaan:https:\(/\(bisneskirjasto-almatalent-fi.ezproxy.centria.fi/\(bisneskirjasto\(23\)Bisneskirjasto\(/haku\(:ty\(\(f6\)tt\(\(f6\)myys](https://bisneskirjasto-almatalent-fi.ezproxy.centria.fi/teos/GAFBJXETEB#kohta:Ty((f6)hyvinvointi/piste:t258/historiaan:https:(/(bisneskirjasto-almatalent-fi.ezproxy.centria.fi/(bisneskirjasto(23)Bisneskirjasto(/haku(:ty((f6)tt((f6)myys). Viitattu 27.2.2025.

Mannermaa, K. 2024. *Työntekijätaidot – Käsikirja*. Helsinki: Alma Talent. Saatavissa: [https://bisneskirjasto-almatalent-fi.ezproxy.centria.fi/teos/BAXBBXAT-FBJEE#kohta:TY\(\(d6\)NTEKIJ\(\(c4\)TAIDOT\(\(a0\)\(\(2013\)\(\(20\)K\(\(e4\)sikirja/piste:t1Mh](https://bisneskirjasto-almatalent-fi.ezproxy.centria.fi/teos/BAXBBXAT-FBJEE#kohta:TY((d6)NTEKIJ((c4)TAIDOT((a0)((2013)((20)K((e4)sikirja/piste:t1Mh). Viitattu 25.1.2025.

Oulasmaa, M. & Pesonen, M. 2024. *Työelämän pärjäämiskirja*. Helsinki: Alma Insights. Saatavissa: [https://bisneskirjasto-almatalent-fi.ezproxy.centria.fi/teos/JAJBBXF-TEB#kohta:Ty\(\(f6\)el\(\(e4\)m\(\(e4\)n\(\(20\)p\(\(e4\)rj\(\(e4\)\)\(\(e4\)miskirja/piste:t3](https://bisneskirjasto-almatalent-fi.ezproxy.centria.fi/teos/JAJBBXF-TEB#kohta:Ty((f6)el((e4)m((e4)n((20)p((e4)rj((e4))((e4)miskirja/piste:t3) . Viitattu 27.2.2025.

Sitra. 2023. *Megatrendit 2023*. Katsaus. Saatavissa: <https://www.sitra.fi/aiheet/megatrendit/>. Viitattu 27.2.2025.

Suomen YK-liitto. *Kestävä kehitys*. Saatavissa: <https://www.ykliitto.fi/kestava-kehitys>. Viitattu 14.1.2025.

Tutkimuseettisen neuvottelukunta. 2019. *Ihmiseen kohdistuvan tutkimuksen eettiset periaatteet ja ihmistieteiden eettinen ennakoarviointi Suomessa. Tutkimuseettisen neuvottelukunnan ohje 2019*. 2. painos. Helsinki: Tutkimuseettinen neuvottelukunta. Saatavissa: https://tenk.fi/sites/default/files/2021-01/Ihmistieteiden_eettisen_ennakoarvioinnin_ohje_2020.pdf. Viitattu 27.2.2025.

Valtioneuvosto. 2023. *Vahva ja välittävä Suomi. Pääministeri Petteri Orpon hallituksen ohjelma 20.6.2023*. Saatavissa: <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/165042/Paaministeri-Petteri-Orpon-hallituksen-ohjelma-20062023.pdf?sequence=1&isAllowed=y>. Viitattu 14.1.2025.

HAASTATTELU NYKYISELLE WERSTASLAISELLE

Kysymysten tarkoitus on auttaa yhdistelemään kokemuksiasi seuraaviin aiheisiin: työelämässä tarvittavat taidot ja ominaisuudet, hyvinvoinnin merkitys työssä sekä konkreettiset kokemukset työpajalta. Pyrin työssäni kuvaamaan työpajatoiminnan vaikutuksia niin, että täysin ulkopuolinen, joka ei tiedä työpajoista mitään, käsittää miten toiminta auttaa siihen osallistujia vahvistumaan.

TAUSTAT

Miten ohjauduit työpajalle, mitä olet tehnyt ennen?

Mikä tavoite sinulla oli työpajajaksolle?

KÄSITYKSIÄSI TYÖELÄMÄSSÄ TARVITTAVISTA TAIDOISTA JA OMINAISUUKSISTA

Tarkoitetaan esimerkiksi:

- alakohtaiset taidot, kuten puutarha-alan osaaminen
- omat vahvuudet esim. harrastuksien kautta, tai missä on koulussa ollut hyvä
- taidot, joita on vaikea mitata, kuten kokonaisuuksien hahmottaminen, oman toiminnan suunnitteleminen, tietotaidon soveltaminen muuttuvissa tilanteissa
- sosiaaliset taidot
- mikä tahansa, jossa on hyvä

Mitä vahvuuksia sinulla on?

Millaiset asiat pajalla on tukeneet työpajajaksolle asetetun tavoitteen saavuttamista?

Oletko kehittynyt jossain muussa, kuin tavoitteessasi? Millaisen tekemisen kautta?

Tuleeko mieleesi vaikuttavia tilanteita työpajalla? Tilanteita, joissa olet löytänyt itsestäsi uusia piirteitä? Jotain ”suuria hetkiä”?

HYVINVOINNIN MERKITYS TYÖSSÄ

Käsitys omista voimavaroistasi, kun tulit työpajalle? Fyysinen, henkinen, sosiaalinen. Millaisia vahvuuksia voimavaroissa, entä onko joku ”heikko lenkki”?

Onko työpaja-aika muuttanut käsitystäsi omista voimavaroistasi?

Oletko työpajan aikana kehittänyt muulla tavoin itsetuntemusta?

Esimerkiksi: oppinut itsestäsi asioita - kiinnostuksenkohteiden selkeytyminen, voimavarojen tunnistaminen, millainen ala/työ juuri itselle olisi hyvä (töiden eri piirteitä: yksin tai ryhmätyöskentelyä, muiden ohjaamista, asiakaspalvelua, haasteita, rutiineja, liikkuvuutta, projektiluonteisuutta jne.)

Millaisia ominaisuuksia tulevaisuuden työssäsi pitää olla, että se tukee hyvinvointiasi?

KOKEMUKSET JA OPIT TYÖPAJALTA

Onko sinulla suunnitelma tai ajatuksia työpajan jälkeiselle ajalle?

Jos ajattelet itseäsi ensimmäisenä päivänä työpajalla ja vertaat sitä nykyhetkeen, miten kuvaillet muutosta?

Mitä uskot, että tulet työpajalta kantamaan mukana tulevaisuuteen?

Mitä jäät kaipaamaan pajalta, kun se loppuu?

HAASTATTELU ENTISILLE WERSTASLAISILLE

Keskityn erityisesti löytämään vastauksia seuraaviin aihepiireihin: työelämässä tarvittavia taitoja ja ominaisuuksia, hyvinvoinnin merkitys työssä sekä löytämään käytännöllisiä esimerkkejä siitä, miten työpajatoiminta on hyödyttänyt myöhemmissä elämänvaiheissa.

TAUSTAT

Milloin olit työpajalla?

Mikä oli lähtökohtasi, kun tulit pajalle? Mitä teit sitä ennen, mitä kautta tulit, mikä oli tarve?

Muistatko, mikä oli se asia, jota tulit kehittämään, johon tulit hakemaan vahvistusta?

HYVINVOINNIN MERKITYS TYÖSSÄ

Kun mietit nyt omia voimavarojasi silloin, kun tulit pajalle, miten kuvailisit? Mikä oli käsityksesi silloin voimavaroistasi? (Fyysinen, henkinen, sosiaalinen.)

Muuttiko työpaja-aika käsitystäsi omista voimavaroistasi?

Kehityitkö pajajakson aikana jossain muussa, kuin siinä, jota alun perin tulit kehittämään?

KOKEMUKSET JA OPIT TYÖPAJALTA

Mitä olet tehnyt pajajakson jälkeen?

Miten muistelet työpaja-aikaa?

Pystytkö mainitsemaan esimerkkejä siitä, miten asiat, joissa kehityit, on näkynyt elämässäsi työpajajakson jälkeen? (Esimerkiksi omien kiinnostuksenkohteiden löytyminen on voinut joltakuta auttaa hakeutumaan omalle alalleen.)

Tuleeko mieleesi vaikuttavia tilanteita työpajalla? Jokin tilanne, jonka yhä muistat hyvin?

Ehkä tilanne, jossa oivalsit jotakin merkittävää? Onnistuminen, mielenkiinnonkohde, oma vahvuus tms.

KYSELY ENTISELLE TYÖPAJALAISELLE (Microsoft Forms -lomake kirjalliseen vastaamiseen joulukuussa 2024)

Kysely on osa liiketalouden tradenomin opinnäytetyötäni ammattikorkeakoulu Centriassa. Opinnäytetyöni on laadullinen tutkimus, jossa tutkin sitä, millä tavoin nuorten työpajatoiminta hyödyttää siihen osallistuneita ihmisiä myöhemmin alan valinnassa, työllistymisessä ja työelämässä tai muuten elämässään. Työhön ei kirjoiteta minkäänlaisia henkilötietoja vastaajista. Vastaaminen on vapaaehtoista ja voit vastata vain osaan kysymyksiä. Haastatteluja ei liitetä opinnäytetyöhön sellaisenaan.

1. Milloin olit työpajalla?
2. Mikä oli lähtökohtasi työpajalle tullessasi? (Esimerkiksi mitä teit ennen sitä, mitä kautta ohjautuit pajalle, mikä oli tavoitteesi pajajaksolta)
3. Miten kuvailisit voimavarojasi silloin, kun aloitit työpajalla? (Fyysinen, henkinen, sosiaalinen)
4. Muuttiko työpajajakso käsitystäsi voimavaroistasi?
5. Saavutitko sen, mitä tavoiteltit työpajajaksolta? Minkälainen toiminta tai mitkä asiat pajalla edesauttoivat sen saavuttamista?
6. Kehityitkö työpajajakson ansiosta jossakin muussa asiassa, kuin siinä mitä alun perin tavoiteltit? Jos kyllä, osaatko sanoa, mikä siinä edesauttoi?
7. Pystytkö kertomaan esimerkkejä siitä, kuinka asiat joissa kehityit, ovat näkyneet elämässäsi myöhemmin?
8. Opitko itsestäsi jotakin uutta työpajan ansiosta?
9. Mitä olet tehnyt työpajajakson jälkeen?
10. Tuleeko mieleesi jotakin vaikuttavia tilanteita työpajalta? Jotakin hetkiä, jotka on syystä tai toisesta jäänyt mieleesi vahvasti.
11. Millaisin ajatuksin muistelet työpaja-aikaasi?
12. Suositteisitko kyseistä työpajaa, ja jos, niin minkälaisessa tilanteessa olevalle ihmiselle?
13. Haluatko kertoa jotakin muuta? Sana on vapaa!